బోయి భీమన్న సమగ్ర సాహిత్యం

సంపుటి - 1

గేయ కావ్యాలు : భాగం - 2

పద్మభూషణ్ డా॥ బోయి భీమన్న సాహిత్య పీఠం
పొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాదు

బోయి భీమన్న సమగ్ర సాహిత్యం

సంపుటి-1

గేయ కావ్యాలు (భాగం - 2)

బొమ్మ, భీమన్న పాటలతోట, పాటలలో అంబేడ్కరు, అకాండ తాండవం

ప్రధాన సంపాదకులు

ఆచార్య అనుమాండ్ల భూమయ్య

సంపాదకులు

డా॥ కె. సంజీవరావు (శిఖామణి)

సహాయ సంపాదకులు

శ్రీమతి బి. విజయేందిర

శ్రీ గనుమల జ్ఞానేశ్వర్

పద్మభూషణ్ డా॥ బోయి భీమన్న సాహిత్య పీఠం
పొట్టిశ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాద్

Boyi Bhimanna Samagra Sahityam
Volume - 1 (**Geyakaavyaalu - Part -2**)
Padmabhushan Dr. Boyi Bhimanna Sahitya Peetham
Potti Sreeramulu Telugu University
Hyderabad - 500 004

బోయి భీమన్న సమగ్ర సాహిత్యం
సంపుటి-1 (గేయ కావ్యాలు భాగం-2)

© పొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

ప్రథమ ముద్రణ : **1975**
మలి ముద్రణ : సెప్టెంబరు, **2009**
ప్రతులు : **1000**

ISBN : 81-860-73-195-8

మూల్యం : రూ॥ **135/-**

ముఖచిత్ర రచన: ఆర్. మురళి

ప్రతులకు:
డైరెక్టర్, ప్రచురణల విభాగం
పొట్టిశ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం
పబ్లిక్ గార్డెన్స్, నాంపల్లి,
హైదరాబాద్ - **500 004**

ముద్రణ:
పరిత ఇంప్రెషన్స్
అజామాబాద్, హైదరాబాద్ - **500 044.**

క్రింద మళ్ళీ బలవంతుడే రాజు ! సైన్యాలు, యుద్ధాలు, తిరుగుబాట్లు, కుట్రలు, విప్లవాలు ! ఎందులో అయినా, గెల్చేది బలవంతుడే. గెలిచిన వాడి ముఠా వాళ్లకే ప్రత్యేక సౌకర్యాలూ, సౌఖ్యాలూ ! అది మానవ ప్రవృత్తి.

అందుకే – మానవ ప్రవృత్తిని మార్చాలంటే, అతడిలోని రసాస్వాదన శక్తిని పెంచాలి. సౌందర్యోపాసకుణ్ని చెయ్యాలి. లలిత కళలే అందుకు మంచి సాధనాలు. కవిత్వం కాంతా సమ్మితంగా వుండాలని మన పెద్ద లందుకే అన్నారు.

రాజులు, రాణులు, చతుర్విధ నాయకులు, నవరసాలు, అష్టాదశ వర్ణనలు వగైరాలన్నీ ఆయా దేశ కాల ప్రజల జీవిత విధానాల కనుగుణంగా ఎంచుకోబడినట్టివి. ఈనాడు మనం వాటిలో పనికి వచ్చే వాటిని అట్టే పెట్టుకోవచ్చు. అక్కరలేని వాటిని వదిలెయ్యవచ్చు. కొత్త వాటిని సేకరించవచ్చు. సృష్టించవచ్చు. కాని – మానవుడు కోరేది ఆనాడూ, ఈనాడూ, ఏనాడూ కూడ రాగమూ, భోగమూ అనే సత్యాన్ని మాత్రం విస్మరించగూడదు.

ఈ రోగ భోగాలకు ప్రాతిపదిక తిండి కాదా అంటే – అవును ! అది ప్రతి జీవ జంతువుకూ ప్రాతిపదికే ! మానవుడి వద్దకు వచ్చేటప్పటికి – ఈ రాగభోగాల కోసం – ముఖ్యంగా రాగం కోసం – తిండిని కూడ, భోగాన్ని కూడ త్యాగం చేసెయ్య గలడు ! ఈ పరమ సత్యం ఆనాటి రామాయణ భారత చరిత్రలలోనే కాదు – ఈనాడు కులాంతర ప్రేమాను రాగాలు నిరోధించబడి నప్పుడెల్లా జరుగుతున్న యుగళ ఆత్మహత్యల చరిత్రలలో కూడ చెంప చరిచి సాక్షాత్కరిస్తున్నది !

గుత్త పెత్తనాలు

కుల మేమిటో, మత మేమిటో, ఆర్థిక స్థాయి ఏమిటో, పెళ్లయిందో లేదో, తన ఆత్మార్పణ అంగీకారమో కాదో – ఇన్ని ఆలోచనలు, వితర్కాలు ప్రేమించే హృదయంలో పుట్టవు. ప్రేమించిన తర్వాత వీటితో అవసరం లేదు. సమాజం కల్పిస్తున్న సమస్యలివి.

కుల, మత, వర్గ, జాతి తేడాలు లేని సమానత్వాన్ని సాధించడం, సర్వ మానవులకూ ఆహారాది ప్రాథమిక అవసరాలను అందించడం – ఈ రెండు బాధ్యతలూ రాజకీయ రంగానికి చెందినట్టివి. దుర్మార్గాన్నీ, స్వార్థాన్నీ అదుపులో వుంచే బాధ్యత కూడా రాజకీయ రంగానిదే. ధన ధాన్య వస్తు వాహనాలపై బలవంతులు గుత్తాధికారం సాధించుకొన్నట్టే – మత, నైతిక, దైవ, దేవాలయాలపై తెలివిమంతులు గుత్తాధికారం

సాధించుకొన్నారు. మొదటి తరహా వారి భౌతిక దోపిడీకీ, రెండవ తరహా వారి ఆధ్యాత్మిక దోపిడీకీ గురి అవుతున్న వాళ్లంతా అమాయకులైన ప్రజలే. ప్రజల భౌతిక, ఆత్మిక వికాసానికి, పురోభివృద్ధికి ధన స్వాము లెంతటి శత్రువులో మత స్వాములు కూడ అంతటి శత్రువులే. వీటన్నిటినీ సరిదిద్దు కోవలసిన బాధ్యత కూడ రాజకీయ రంగానిదే.

మానవ జీవితాన్ని నడిపించే శక్తులు రెండు. ఒకటి సంఘపరమైన రాజకీయం. రెండోది హృదయగతమైన రాగం. భౌతికమైన కష్టసుఖాలకూ, ఐశ్వర్య దారిద్ర్యాలకూ రాజకీయం హేతువైతే – ఆనందానికి ఏకైక నిలయం రాగం. రాగ మధురం శృంగారం కనుక, శృంగార రస స్పృష్టం కాని కవిత ఆనందాన్ని ఇవ్వజాలదు.

సుకృతాలు - వికృతాలు

మనం గోళ్ళను, వెంట్రుకలను కత్తిరించి పారేసినా శరీరానికి బాధ కలగదు. అవి మృతపదార్థాలు. అలానే – శరీర మంతా మృతపదార్థ మైనప్పుడు, దానిని త్రోసిపారేస్తుంది ఆత్మ. కత్తిరించి పారేసిన గోరు ఏమైపోయిందో శరీరం పట్టించుకోనట్టే, మృతి చెందిన శరీరం ఏమైపోయిందో ఆత్మ పట్టించుకోదు.

అయితే – ఈ ఆత్మ అనేది ఏమిటి ? జననానికి ముందూ, మరణానికి వెనకా దాని స్థితి ఏమిటి ? ఎవరికీ తెలియదు. అందరివీ ఊహలు !

వెలగడానికి ముందూ, ఆరిపోయిన తర్వాతా వెలుగు స్థితి ఏమిటి ? అదే ఆత్మస్థితి ! సముద్రంలో వర్షబిందువు లాగే ఆనందంలో లయమైపోతుంది. ఈ సత్యాన్ని తెలియచెప్ప డానికీ, తెలుసుకోడానికీ మతాలూ, దేవుళ్లూ, గురువులూ, పాదపూజలూ అక్కరలేదు. అవ్యాజమైన అనురాగం చాలు. ఇది నా సిద్ధాంతం. దీనినే రసాద్వైతం అన్నాను.

వివాహాపేక్ష గల ప్రేమలూ, లాభదృష్టి గల స్నేహాలూ ఒకే తరహాకు చెందినట్టివి. వాటిలో రక్షణ, గౌరవం, సుఖజీవితం, అభివృద్ధి మొదలైన స్వార్థాలు అంతర్గతమై వుంటై. అట్టి స్వార్థాలతో నిమిత్తం లేకుండా – కేవల రాగబద్ధాలైన వివాహాలు అదృష్టవంతులవి. అయితే – ఎంత రాగబద్ధ వివాహాలైనా, ఆ తర్వాత కాల గమనంలో, అసూయా ద్వేష దుఃఖాదులకు బలైపోయే ప్రమాదం వుంది. వైవాహిక, శారీరక, ప్రయోజనాత్మక సంబంధా లేవీ లేని ప్రేమకు అట్టి ప్రమాదం లేదు. అది అక్షరం. స్థిరం.

నిన్ను ఎవరు ప్రేమించినా, ప్రేమించకపోయినా – నీవు మాత్రం ప్రేమించ గలిగితే, అదే ఆనంద బ్రహ్మ.

మనిషిని ప్రేమించలేని వాళ్లు, ప్రేమించడానికి భయపడే వాళ్లు, ప్రేమించడం నిషేధించబడిన వాళ్లు - ప్రేమించే ప్రవృత్తి చావక - దేవుణ్ని ప్రేమిస్తారు. మధుర భక్తి పేరుతో కృష్ణుణ్ని ప్రేమిస్తారు. రాధాకృష్ణ ప్రేమకు ఈనాడింత ప్రచారం రావడానికి కారణం మానవ ప్రేమ వైఫల్యమే ! ఈనాడు జీవితం నిండా రాజకీయాలే. వ్యాపారాలే. బ్రతుకు తెరువు పద్ధతుల అన్వేషణలే. అవ్యాజ ప్రేమకు తావు తక్కువై పోతున్నది.

ఎన్ని ఇబ్బందులకైనా నిలబడి, స్థిరమైన హృదయంతో ప్రేమించగల ఆత్మలే ప్రకృతి లోని సుకృతాలు-పువ్వులు, పరిమళాలు, పండ్లు తేనెలు, రుచులు, రంగులు! తద్విరుద్ధాలే వికృతాలు - ముళ్లు, మురికి, చీడలు, పీడలు, దుర్వాసనలు, దుఃఖాలు! ఈ వైరగుణాను భూతుల సంపుటీకృత సముద్భూత వీచీ కల్లోలినే ఈ మంచి చెడ్డల ప్రకృతి !

నా సమస్తం సరస్వతే

ఇలా నేనెంతో వ్రాశాను, వ్రాస్తున్నాను, వ్రాస్తాను. నా యావజ్జీవితమూ, జీవిత కృషీ, సమస్తమూ ఆ శివశక్తే.

శివ, శక్తి అనే పదాలు పాతవే అయినా - వాటి అర్థం నాకు అరుణోదయంలా, నిత్య నూతనంగా కనిపిస్తుంది. అది ఏ మతానికీ, వర్గానికీ, దేశానికీ చెందింది కాదు. అదొక నిత్య నిరంతర సత్యధార.

శివు డంటే నా అనుభవంలో శుద్ధ శూన్యం. శూన్యం నుంచి ఏదీ పుట్టదనేది నిజం కాదు. శక్తి పుడుతుంది. శూన్యశక్తే శివశక్తి.

నవ విద్రుమాభ, శరదిందు శుభ్ర, తమాల నీల అయి - సృష్టిస్థితి లయలను పాలిస్తున్న ఆ శక్తే నా సరస్వతి. కష్టసుఖాలు జీవిత నాణ్యానికి బొమ్మ బొరుసులు. వెలుగు నీడలు. అభేద్యాలు. అందులో ఏది ఏ క్షణంలో నన్ను వరించి వచ్చినా - దాన్ని సరస్వతీ వరప్రసాదం గానే స్వీకరిస్తూ వుంటాను నేను.

ఇదంతా ఏదో వేదాంతం అనుకోవద్దు. పచ్చి జీవిత సత్యం.

ఏ జీవితాని కైనా వేదాంతం వ్రేళ్లే. అయినా - ఆనంద రసప్రదాయకమైన పుష్పఫలాలకే ప్రాధాన్యం ఇవ్వాలి కవి. వ్రేళ్లను ఉపేక్షించకూడదు కూడ. అందుకే - కవి ఋషి.

నా పట్ల సరస్వతి ఎక్కువ దయాళువు, ఎక్కువ ప్రేమమయి. నా కష్టసుఖాలు, కలిమి లేములు, రాగ ద్వేషాలు, గౌరవ తిరస్కారాలు అన్నీ ఆమే, ఆమెవే!

మొన్న ఈ మధ్య, బెంగుళూరులో అఖిల భారత తెలుగు రచయితల మహాసభలు జరిగినప్పుడు – కన్నడ సాహిత్య పరిషత్తు వారు నాకొక సన్మానం చేసి, అనేక కానుకలతో పాటు చందన సరస్వతిని బహూకరించారు.

ఆ బొమ్మను చూస్తూ, ఆనందంతో–

ఓ వాసంతిక నంచు, నీ విరహ భా
వోత్తప్త నంచున్, భవ
జీవో జ్జీవన నంచు, నీ కమృత మి
చ్చే చాంద్రి నంచున్, త్వదో
జో విశ్వేశ్వరి నంచు, వచ్చి – ఎ వెవో
శోభల్ వరించున్ ననున్ !
నావౌ ఈ సిరు లెల్ల నీవె కదటే
నా తల్లి ! వాగీశ్వరీ !

అని పాడుకొంటూ, ఆ వాగీశ్వరిలో సమస్త సృష్టికీ మూల మాత అయిన యోగ దేవినే దర్శించి–

నావౌ ఈ సిరులెల్ల నీవె కదటే
నా తల్లి యోగీశ్వరీ !

అంటూ తన్మయుమై పోయాను.

నిజానికి – ఈ సమస్తమూ, మానవ మేధా శక్తికి తెలియగలిగిన సమస్త విజ్ఞానమూ కూడ, ఈ కుండలినీ జీవ దేవి విశ్వరూప విన్యాసమే కదా !

నిను తెచ్చుకోలేక
నీ బొమ్మ తెచ్చుకొని
ఆరాధించే మనో మోహన రాగ మాధుర్యం ఇదే.

ఈ ప్రకృతి శక్తుల, సౌందర్యాల ఆరాధనకూ, మత భక్తి విశ్వాసాలకూ సంబంధం లేదు. ప్రకృతి శక్తుల ఆరాధన శారీరక మానసిక ప్రాభవాన్ని వికసింపజేస్తుంది. మత భక్తి విశ్వాసాలు అట్టిదాన్ని మొద్దుబార్చి, ఆర్పివేస్తాయి.

ప్రకృతి, మతం – ఇవి పరస్పర విరుద్ధాలు. ''ప్రకృతిని ఆరాధించు, మతాన్ని నిర్మూలించు'' అని నేను ప్రబోధిస్తున్న దందుకే. ఆరాధించడం అంటే అధీనం చేసుకొని అనుభవించడం.

సారస్వత మూర్తి

ఈ కావ్యాన్ని అంకితం తీసుకొంటున్న శ్రీ బాపురెడ్డి సాక్షాత్తు సరస్వతీ మండల వాసి. మొత్తం భారతదేశంలో సరస్వతీ క్షేత్రాలు రెండే వున్నై. ఒకటి కాశ్మీరు దేశంలో, రెండోది మన తెలుగుదేశంలో.

తెలంగాణం వైపున గోదావరి తీరంలో, వాసర క్షేత్రంలో వుంది ఈ సరస్వతి. బహుశా – బమ్మెర పోతరాజు "క్షోణితలమ్మునన్ నుదురు సోకగ మ్రొక్కి నుతిం"చిన సైకత శ్రోణి వాణి, శారద చంద్ర చంద్రికా చారు మూర్తి భారతి, బ్రాహ్మి ఈమే కావచ్చు. బాపురెడ్డి స్వగ్రామం కరీంనగరం జిల్లాలో, సిరిసిల్ల తాలూకాలోని సిరికొండ. సుప్రసిద్ధ రాజరాజేశ్వర క్షేత్రమైన వేములవాడకు 10 కిలోమీటర్ల లోపలే వున్నదిది. తండ్రి కృష్ణారెడ్డి, తల్లి రామలక్ష్మి, అన్న జగ్గారెడ్డి, అక్కలు వెంకటమ్మ, ఆండాళమ్మ, చెల్లెండ్రు వజ్రాబాయి, అమృతాబాయి.

తల్లిదండ్రుల, అన్నవదినెల, అక్కచెల్లెండ్ర ఆబాల్య ప్రేమ వాత్సల్య సమనురాగ రంజిత కౌముదీ మూర్తిగా ప్రవర్ధమానుడైన అట్టి ఏ యువకుడు సార్వజనిక ప్రేమతో విశ్వశ్రేయో వేదీ, విశాల మానవతా వాదీ కాకుండా వుండగలడు ?

ఒక పేద రైతు బిడ్డగా పుట్టి, విద్యా సౌకర్యాలు లేని ఆ రోజుల్లో ఎంతో కష్టపడి చదువుకొని, అటు సహజ కవితా కల్యాణ సిద్ధుడూ, ఇటు సమున్నతాధికార పదవీ నిర్వహణ ప్రసిద్ధుడూ అయి – దేశం లోని వివిధ రాష్ట్రాలూ, లోకం లోని వివిధ దేశాలూ పర్యటించి – తను అనుభవాలను, అనుభూతులను పరిపాలనా కార్యనిర్వహణ ద్వారానూ, సృజనాత్మక రచనల ద్వారానూ దక్షతతో ప్రజల కందజేస్తున్న ఈ సారస్వత మూర్తి ఈ కావ్యకృతి భర్త కావడం నా అదృష్టం. ఆయనకు మరొకసారి నా హృదయపూర్వక ధన్యవాదాలు సమర్పించు కొంటున్నాను.

కవితను చదవాలా ? పాడాలా ?

"కవితను చదవాలి గాని, పాడడ మేమిటి !" అనే వాళ్లున్నారు. తెలుగు విషయంలో ఈ వాదన సరైంది కాదు. కవిత వచనంలో వున్నప్పుడు చదవడం తప్పదు. కాని, అది గేయం లోనో, పద్యం లోనో వున్నప్పుడు పాడడమే మంచిది. అయితే శ్రోతలకు అర్థమయ్యే టట్టు (అర్థం చెపుతూ కూడ) రాగ యుక్తంగా అనాలి. అప్పు డట్టి కవితకు తావి అబ్బి గుబాళిస్తుంది.

తెలుగులో పద్యం ఒక ప్రత్యేక ప్రక్రియ. పద్యాన్ని అర్థవంతంగా పాడడం ఒక కళ. ఈ కళా ప్రక్రియ ప్రస్తుతం క్షీణదశలో వుంది. దీని సముద్ధరణ కోసం ఒక "పద్య కళాశాల"ను నెలకొల్పాలని నాకెంత కాలం గానో వుంది. "మీ అధ్యక్షతలో ఒక కవితా కళాశాలను నెల కొల్పుదాం" అని పూజ్యులు శ్రీ ఎం.ఆర్.అప్పారావుగారు నాతో అంటూ వుంటారు. అది నెరవేరే దెప్పటికో

మొన్న అనంతపురంలో నేను ఈ బొమ్మ నుంచే పాడాను. యువ హృదయాల హర్షా మోదాలలో మునిగి తేలాను.

"మీ బొమ్మలో ఆధ్యాత్మిక శోభ వుంది" అన్నాడొక చక్కని కుర్రవాడు ముందుకు వచ్చి. "ఏం చదువుతున్నావు ?" అన్నాను. "ఎం.ఎ. ద్వితీయ" అన్నాడు. ఆశ్చర్యపడి, ఆనందపడ్డాను ! ఆయన శ్రీ పి.చంద్రశేఖర రెడ్డి. అలాంటివాడే మరో యువకుడు శ్రీ బి. నారాయణస్వామి. వీరందరూ రాగవైశాఖి కావ్య రసాస్వాదన తత్పరులట !

ఒకసారి కాకినాడలో కలెక్టరు మాలకొండయ్యగారు ముఖ్య అతిథిగా, మిత్రులు శ్రీ వాడ్రేవు నారాయణమూర్తి గారు ఏర్పాటు చేసిన "సాహితీ రాత్రి" ఉత్సవంలో నేను కూడ పాల్గొనడం జరిగింది. అందులో నేను పాడిన కవిత ఈ బొమ్మ నుంచే. అప్పుడు ఆనంద పరవశులై, నాపై ప్రశంసల వర్షం కురిపించిన అనేక మందిలో శ్రీ జె.ఎమ్.గిర్‌గ్లానీ గారు ఒకరు. వీరందరూ నా పట్ల అనురాగ పూర్ణులు.

పునరుజ్జీవం

"ఏ పరంజ్యోతినో వెల్గి, ఈ ప్రపంచ
విధులు నెరవేర్చుచున్న దివ్వెలము మనము,
దీపికా! నిన్ను నన్నొక్క వాపి ముంచు
అంధకారముపై దండయాత్ర మనది!"

ఇది 20 సంవత్సరాల క్రితం ప్రకటించబడ్డ నా "దీపసభ" కావ్యం లోని ప్రారంభ పద్యం. ఆ కావ్యం మొత్తం మానవుని అజ్ఞానాంధకారంపై నా కవితా మహేశ్వరి జరిపిన దండయాత్రే!

దీపసభ కావ్యం వెలువడినదాది పరోక్షంగాను, ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణ నాటి నుంచి ప్రత్యక్షంగాను నా కవితలను మెచ్చుకొంటూ, నన్ను సర్వదా ఆశీర్వదిస్తూ, నాకు అండదండలుగా నిలిచివున్న వారిలో ఇద్దరు ప్రముఖులు శ్రీ దేవులపల్లి రామానుజరావుగారు, ఆచార్య దివాకర్ల వెంకటావధాని గారు ఈ ఇద్దరి అధ్యక్షత లోను కూడ నేను ఎన్నోసార్లు బొమ్మలోని గేయాలను పాడివున్నాను. పెదపులివర్రులో బొమ్మకావ్య గానాన్ని మెచ్చిన వారిలో డాక్టర్ సి. నారాయణరెడ్డిగారు కూడా ఒకరు. వీరందరికీ నా నమోవాకాలు.

నేను కొన్ని సంవత్సరాలుగా పనీ పాటా లేకుండా భాగ్యనగరం వీధుల్లో తిరుగుతుంటే - కనీసం తెలుగు భాషారంగంలో అయినా ఇతని అనుభవాన్ని ఉపయోగించుకొందాం అన్న ఆలోచనే రాజ్య రథసారథులకు కలగలేదు.

సాహతీ సృష్టి నా జీవ ధర్మం కనుక, నిత్యసారస్వత యోగంలో మునిగిపోయి వుండి, నేను కూడా ఏదీ పట్టించుకోలేదు.

నాటికి నేడు – ఎనిమిది నిండు సంవత్సరాల తర్వాత – అభ్యుదయ ధర్మజ్యోతి ధర్మన సుక్కలైన విద్యామంత్రి మాన్య శ్రీ ఎమ్.వి. కృష్ణారావు గారు అవ్యాజశ్రేయోభికాంక్షతో, నాకు తెలియకుండానే తెలుగు అకాడమీతో సంబంధం కల్పించి, నన్ను మళ్ళీ లౌకికంగా పునరుజ్జీవింపజేశారు. ఈ బొమ్మ అచ్చులో వుండగా జరిగిన అద్భుత సంఘటన ఇది. అందుకే, ఈ సందర్భంలో వారికి నా మనఃపూర్వక కృతజ్ఞతాంజలి ఘటిస్తున్నాను.

నా కవితా కృషిలో అనేక విధాల ప్రోత్సహిస్తున్న మరికొందరి మిత్రులకు ముఖ్యంగా డా॥ కొలకలూరి ఇనాక్, శ్రీ పి. చెల్లారావు, ఈలపాట రఘురామయ్య, శ్రీసాక పేములు ఐ.ఏ.ఎస్. శ్రీ డి. రామకృష్ణయ్య ఐ.ఏ.ఎస్. శ్రీ. సి. పావనమూర్తి ఎమ్.ఏ. శ్రీ బి. రామమోహనరావు, బి.ఇ., ఎమ్.ఎస్.ఇ. (లండన్), శ్రీ ఎమ్.ఎన్. భూషి, డా॥ జి. ఆంజనేయులు ఎమ్.డి, శ్రీ ఎన్.వి.ఎస్. ప్రసాదరావు (ఆకాశవాణి), శ్రీ పాలగుమ్మి విశ్వనాథం (ఆకాశవాణి) డా॥ కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు, శ్రీ వి.నారాయణరావు ఐ.ఏ.ఎస్ శ్రీ ఎమ్.ల్. నరసింహరావు మున్నగు వారికి నేను సర్వదా నతశిరస్కుణ్ని.

కావ్య ముద్రణకు వాడిన కాగితం కన్సెషను రేటుకు ఇండియా గవర్నమెంటువారు లభింపజేసినట్టిది. కాగితం కనపడని, కనపడినా నాలాంటి స్తబ్ధుడికి అందుబాటులో లేని ఈ రోజుల్లో ఇట్టి సదుపాయం కల్పించిన ప్రభుత్వం వారికి ఎంతో కృతజ్ఞుణ్ని.

ఇదీ బొమ్మ చరిత్ర. ప్రచురణ కాక పూర్వపు చరిత్ర. ఇప్పుడు దీన్ని సహృదయుల చేతుల్లో పెడుతున్నాను. ఆదరంతో స్వీకరించవలసిందిగా అర్థిస్తున్నాను.

– బోయి భీమన్న

❋ ❋ ❋

బొమ్మ

పూజల్లో

నిను తెచ్చుకో లేక
నీ బొమ్మ తెచ్చుకొని,
పూజలో నెలకొల్పి
పూజారి నైనాను !

కనిపించునా నాదు వేదన ?
నీకు
వినిపించునా నా నివేదన ?

2

మరు మల్లె పూలతో
మందార మధువుతో
దేవివౌ నీ ముట్టు
దేవాలయము నైతి !

కళకు గజ్జెలు కట్టితి !
కవి తేందు
కళను సిగలో ముడిచితి !

3

ఎదుట బొమ్మవు నీవు
ఎడద కొమ్మవు నీవు
కొమ్మ కొమ్మను విరియు
కోకిలా రవ మీవు !

చైత్ర లీలా సమైంద్రి !
బొమ్మ
శారదానంద చాంద్రి !

4

భీమన్న

రమ్యాక్ష రాంతః పు
రాలు నీ చరణాలు,
ఎచట సోకిన అచటె
ఇందూదయాలు !

శోభా నిలయ పూర్ణ సుందరి !
బొమ్మ
సుందర శివానంద లహరి !

5

విత్తనమ్మున మొక్క
మొక్క.లో విత్తనము,
ఈ రెంటికిని నడుమ
ఎంత జీవన గాథ !

ప్రతి జీవలతయు నీదు గుడి !
పర
బ్రహ్మయే విత్తనాల మడి !

6

మొక్క నాటిన నాడె
మొగ్గ తొడుగునె తీగ ?
నా కోర్కె తీగ ఏ
నాటిదో, వాటిదో !

పరిపుల్లముగ పూచి నిన్ను
నే డేని
పరిపూర్ణు చేయదా నన్ను !

7

పద బంధ వర్గాలు
పరతత్వ దుర్గాలు
గాలించి, సాహితీ
కళలోనే నిను గాంచి

వలచి మొక్కితి నీ పదాలకు,
నిన్ను
పిలుచుకొంటిని నా వనాలకు !

8

ఏ ముఖము చూచినా
నీ ముఖము వలె నుండు,
ఏ కంఠమును విన్న
నీ కంఠ మట్లుండు-

నీ అందములె పూచెను !
జగ మెల్ల
నీ కద్దమై నిల్చెను !

9

వేలాది వదనాల
వెర్రి చూపులు చూచి,
వెక్కిరింతలు పొంది
వెదకి నిను కనుగొంటి !

అపరోక్ష సాక్షాత్కృతి !
నీవె
అదయ వైతే, ఏమిటి గతి ?

10

చీకటనగా నేమి ?
క్షితి నీడయే కాదె ?
నీడ వెలుపల ద్యుమణి
నిత్య మగుపించదే ?

ఏను నేలనో ఇంత గ్లాని !
నా వెనుక
ఎంత వెలుగున్నదో గాని !

11

ఎద లోనె నీ వుండ
ఎదుట చీకటి యేమి ?
బోర్లించు మాత్రాన
బొమ్మ యేమై పోవు ?

మొగ్గ తొడిగిన మావిగున్న
ఫల మేమి
సిగ్గు పడి కాయకున్న ?

12

ఇవె పూలు, ఇదె పత్రి
ఇవె పాలు, ఇవె పండ్లు
ఇదె దీప, మిదె ధూప
మిదె పాట, ఇదె ఆట-

ఆపాదమస్తకము నేను
నీ మ్రోల
అర్చనా ద్రవ్య మైనాను !

13

ఇచ్చు నట్టిది కలిమి
పుచ్చుకొనునది లేమి,
ఏదైన ఇచ్చి పో
యెడిది ఈశ్వరత !

ఇచ్చుకొందువ ? పుచ్చుకొందువ ?
ప్రేమలో
ఇది యేమి లేదు పొమ్మందువ ?

14

నీ బొమ్మె ఈ బొమ్మ
నే బ్రహ్మ గానిమ్మ !
నాల్కపై ని న్నుంచి
నవ రసా లొల్కింతు !

ఉరముపై నిల్పు కొందు–
నిన్ను నా
శిరము పై తాల్చుకొందు !

15

నను లోలునిగ జేయు
నవ లోక రాగాలు
లోకాలనే యేలు
నీకు చిరునవ్వులే !

బొమ్మ కొమ్మగ మారు క్షణము
నా బ్రతుకు
గుమ్మాన వచ్చు తోరణము !

16

రమ్మంటినా నేను?
రా నంటివా నీవు?
మూగ వోయిన దేదొ
తీగ తెగినటు వీణ !

చెయి జారిపోయిన దుషస్సు !
ఇవు డెంత
చేయవలెనో తపస్సు !

17

ప్రత్యక్షమును చేరి
ప్రతి బింబమును కోరి
ప్రత్యక్ష మగు మంచు
ప్రార్థింతు నే తిరిగి !

వెర్రి వా డను కొందురో !
నా చుట్టు
వేదాలు నిర్మింతురో !

18

ప్రౌఢ రాధకు చాల
బాల కృష్ణుడ నేను,
పరమ కృష్ణు పదాల
బాల రాధిక వీవు

ఆ రాధ ఈ రాధ నడుమ
నేను ని
త్యానంద రస మత్త జడిమ !

19

యాత్రికుడ నీ కాల
యమునా ప్రతీరాన-
ఋతుకాంత, ఋక్కాంత
ఇరు వంకల గమింప !

సంగీత సారస్వతాలు
నాకు నీ
సజల కజ్జల వీక్షణాలు !

❋ ❋ ❋

బొమ్మ

పూవుల్లో

నా కోర్కె లెగిరి సీ
తా కోక చిలుకలై
మెత్తగా ప్రతి పూవు
చిత్తాన కాలూను !

తీరియే పోద మనుకొన్నవి !
మరి క్రొత్త
భారాలు నింపుకోను మన్నవి !

2

నీ యడుగు జాడలే
నా యెడదపై తోచి,
నీ పాద పారాణి
నా పెదవిపై మాచి

ఎన్ని ఊహలు చేయునో !
ఈ జగము
ఎన్ని మాయలు పూయునో !

3

రాస వేదిక నుంచి
రాగమై ప్రవహించి
నీ పరమ మధు లహరి
నా పెదవి నించెనే !

రాధ నారాధించి నానే,
నిన్ను
రస మూర్తిగా పొంది నానే !

4

కొసరి నే గొన్న ఒ
క్కొక ముద్దు మెరిసి, ము
ద్ద గులాబులై, విభా
తము నిండ విరిసినవి !

ఏ దేవతల పూజ యేని
మన ముద్దు
లేదేని కొనసాగ దవని ?

5

ఏవో సౌందర్యాలు
ఏవో మాధుర్యాలు
క్షణము క్షణమును దూసు
కొని పోవు నా గుండె:

భ్రమర మాత్రుడ నైతిని !
 నీ పాద
పద్మ బందీ నైతిని !

6

పాత పువ్వుల లోని
పరిమళము కొత్తదే,
కొత్త మొగ్గల లోని
కోరికయు పాతదే !

ప్రాత క్రొత్తల నడుమ నీవు
 నా చుట్టు
ప్రాత లతగ ప్రాకినావు !

7

ముక్కలలో జాబిల్లి
సుఖ మీయదే తోగకు ?
కురుల గూర్చిన మల్లె
మురిపించదే మనసు ?

ఎందున్న నేమి ఆనందము ?
బ్రతుకు
మందిరాలకు మోసుకొందము !

8

నిన్ను గూర్చిన తీయ
ని తలంపు లే రోజా
రోజాల గుత్తులై
రాజిల్లు నా తోట !

ఏ పూర్ణిమల వాలి విచ్చునో !
నడుమ
ఏ గుండెలను తేలి వచ్చునో !

9

ప్రత్యక్షముగ ఎదుట
ప్రతి లతను కల నిన్ను
పట్టు కొనగా దూర
భారాలు పోనేల !

బృందలకు పైన మేల ?
నందనము
లందుకొను యత్న మేల ?

10

నెల పువ్వు పూచె, వె
న్నెల తావి వీచె-
నవ నవోహాలు లేచి
నర్తింప సాగె-

రాధ పోలిక లేల ఇలకు ?
బ్రతు కెల్ల
రాగ కాలము కాదె మనకు ?

11

పాల వెన్నెల పరువు
పై, మల్లె పూలపై
అస్సు రుస్సురు తీరి
డస్సి యున్నది ప్రకృతి !

పరవశతలో నున్నది !
వన మెల్ల
పడక గదిగా నున్నది !

12

విలువ లెరుగని తమసి
కొలువులో నిల్చి,
బ్రతుకునే ఒక అగరు
వత్తిగా కాల్చి-

నుసి మాత్రమై మిగిలి నాడు
శశి రేల
రస సూత్రమున కట్టినాడు !

13

గడ్డి పువు కానిమ్ము
కలువయే కానిమ్ము
పరితృప్తి ఒక్కటే
ఫలము జీవన లతకు !

ప్రణయమే ఫల రసమ్ము !
 రస పాన
రమణమే మధు వశమ్ము !

14

ఇన్ని రంగులు పూచి
ఎన్నొ రుచు లూరి,
అరుణ బింబము చిదిపి
అమృత మందించి,

నీకు వెన్నెల వోణి కొన్నది !
 నిశి నాకు
నీవె వన్నెల రాణి వన్నది !

15

వీణయే పలికెనో
వేణువే పిలిచెనో
తల లూచి కదలు నవె
తారా గణాలు !

ఉన్మనస్కత విరిసెను !
మన చుట్టు
ఉద్యానములె వెలసెను !

16

పంచ బాణుని పంచ
బాణాల పదును నీ
పెదవిపై ఒరసి, నా
ఎద మీద దండెత్తె !

పద్మ వ్యూహము పన్నెను !
నా ధృతిని
పంచత్వ మొందించెను !

17

ప్రతి రోజూ నీ పూజ
పల్లవించే మల్లె
నిను దెత్తునని చెప్పి
కను గీటి పోయెనే !

ఎంత మధు వొలికించెనే !
నా చేత
ఎంత కల గనిపించెనే !

18

భావనా సదనాల
ప్రాప్తించిన సుఖాలు
తెర తీసి ఈ నేల
దిగి రావు కాబోలు !

పూల పల్లకి పంపుకోనా ?
అనురాగ
పుష్పకమె నిర్మించి తేనా ?

19

ఎంత చక్కని రేయి
ఎన్ని చుక్కల రేయి
పాల వెన్నెల కడలి
ఓల లాడే రేయి !

ఊహ రెక్కలు పెంచెను !
నన్ను నీ
స్నేహ స్మృతుల దించెను !

❋ ❋ ❋

బొమ్మ

రంగుల్లో

శిల్పినే నేను, నా
శిల్పమే నీవు !
నిమిష నిమిషము మారు
నీ కళల తీరు !

ఎప్పుడే నుడి నుందువో ?
నను మరచి
ఎప్పుడే గుడి నుందువో !

2

రాతి దొక బొమ్మ, నవ
నీత మొక బొమ్మ,
నలుపు తెలుపుల కన్ను
కలుపు నొక బొమ్మ !

బొమ్మ కొక అందమే, చానా !
అన్ని
బొమ్మలకు నీవే నమూనా !

3

ఆ రూపె, ఆ యేపె,
ఆ లేత చిరునవ్వె,
నల్ల కలువలు విరిసి
నను పిల్చు చూపదే !

కొమ్మగా నున్న నీవు
ఎంత లో
బొమ్మగా మారినావు !

4

రాగ రంజిత మైన
రమ్య భంగిమ నీది,
ఎల్ల లేవైన జా
బిల్లి వెన్నెలె కాయు ?

అందాల రాణీ వా నాడు !
నా కలము
చిందులకు పాణీ వీ నాడు !

5

చిత్ర రంభల గంటి
శిల్పోర్వశుల గంటి
ఊహా జగత్కళా
మోహినుల గంటి-

నా మనో హంసి వీవు !
నిను మించి
ఏ మాధురులును లేవు !

6

కవికి లేఖిని, చిత్ర
కారునికి కుంచె,
సాధనా లీ రీతి
శత సహస్రాలు !

రంగులును రేఖలును కావు
నీ రూప
రచనమే అందాల ప్రోవు !

7

రాతి నాతిగ జేసె
రాము డని యందురే-
రాయి కా దది అహ
ల్యా దేవి కాని !

అసలైన రాతినే నిల్పి
సృష్టించు
ఆనంద దేవిగా శిల్పి !

8

తన కళా రుచు లజం
తా శిల్ప మెరుగునే ?
ఎరుగునే వంశి తన
హృదయ నాద బ్రహ్మ ?

ఆనంద పారవశ్యమున
అందరును
అందాల బొమ్మలే లలన !

9

ప్రతి జీవి తన భవి
ష్యతుకు తానే శిల్పి,
కలమొ, గళమో, కొయ్యొ,
కడ కింత తడిమన్నొ

చేత గొని రాని వాడు
లోకాన
చేతమే లేని మోడు !

10

గీసికొను చుంటి చి
క్కిరి బిక్కిరిగ నేదొ-
అడ్డు గీతలు తుడిచి
అందాలు కూర్తు వని !

కురు లార బోసుకొని నీవు
ఎంతకును
కుంచెనే పట్టు కున్నావు !

11

ఏది నీ నిజ రూపు?
ఏది నీ పేరు?
చిత్తమే నీ రూపు
చెలిమి నీ పేరు !

ఏ రూపుతో నిన్ను నిలుపుదు ?
లోకాని
కే పేరుతో నిన్ను తెలుపుదు ?

12

సర్వం సహా సర్వ
సౌందర్య రుచు లెల్ల
ఏడు రంగుల లోనె
ఇముడు ననుకొంటి !

సకల జీవన కళాభ !
నీ శోభ
శతవర్ణ సంపత్ ప్రభ !

13

అదొక తెల్ల గులాబి
ఇదొక ఎఱ్ఱ గులాబి
మేఘ నీలిమ నుండి
మెఱ్మి బంగరు తీగ !

వర్ణాల పట్టింపు లేల ?
నిన్ను
వన్నెలన్నియు కొల్చు, బాల !

14

చైత్రమే కానిమ్ము
శ్రావణమె కానిమ్ము
తేనో, వానో కాక
తెరపి యే మున్నదే ?

కొత్త రంగులు కలుపుము !
లోకాన
కొత్త గుండెలు నిలుపుము !

15

కాల చక్రపు బాట
గండ్లు పడె నేమోను !
ఇరుసు విరిగే టట్లు
ఎత్తి కుదవేసేను !

ఎక్కడివో ఈ ఎగుడు దిగుడులు ,
ఏ చిలిపి
చెక్కినవో ఈ క్రిందు మీదులు !

16

ఎందు కీ బొమ్మ, నా
కేల కన్నుల చెమ్మ ?
ఆభాసమున కింత
ఆత్మార్పణ మ్మేలొ !

ఆత్మ గల నిను వీడుకొంటి !
వట్టి
అజ్ఞానమును వేడు కుంటి !

17

నిన్ను నే నెరుగనే ?
నీ మనసు తెలియనే ?
వరద హస్తము నుండి
విరహ వేదన గొంటి !

మూర్ఖతకు పోటీలు పడిన
నాదె
మొదటి బహుమతి సుమ్మ, సుమన !

18

వెంటబడు కొలది వ
ర్వెత్తు తత్వము నాది,
కవ్వించినని కాని
కన్నెత్త వీవు !

ముచ్చటకు నిను నన్ను చేసి
బ్రహ్మ
ముసలి వాడైనాడు గాసి !

19

ఆరాధకుడ నేను
ఆశ పో నివ్వనే,
హాలాహలము మ్రింగి
అమృతమ్ము పంచెదను !

విశ్వాలు పెకలింతును !
నీ కొరకు
విలయాలు పుకిలింతును !

❋ ❋ ❋

బొమ్మ

రుతువుల్లో

వెండి తెరపై వోలె
గుండె పొరపై వ్రాలి
మధుర స్మృతు లవేవొ
మారాము చేసేను-

ఎన్ని మధువులు తీసినాము !
ఆనాడు
ఎన్ని ఎదలకు మోసినాము !

2

ఉదయమే నే లేచి
ఎదుటనే నిను చూచి
ఉష వంచు, ప్రేమ పీ
యూష పంచు, తృష తీర

ప్రాణాంజలి ఘటించి నాను !
అదె నాకు
పరమ విషఘుట మయ్యెను !

3

అదె కమల, అదె కనక,
అదె సూర్య, అదె చంద్ర-
దేవతలె ఈ తోట
పూవులై పూచిరే!

నీ దర్శనము చేతురు!
ఉమ రమలె
నీ పూజ గొని పోదురు!

4

కలకాల మెందుకో
కాల స్రవంతి-
ముందుకే పరువెత్తు,
క్రిందికే దూకు!

క్రింద కలదో పైని లేనిది!
ఏదైన
ముందు కలదో వెనుక పోనిది!

5

ఏ విభాతమ్ము నీ
హృదయ పద్మము నుండి
వెలికి నను త్రోసి వ
ర్వెత్తి పోయెనో కాని-

ఎన్ని పువ్వుల పైనో నిలుచు !
నా మనసు
ఎన్ని రుతు రమలనో కొలుచు !

6

పూర్ణేందు రంగాన
పుంస్కోకిలము పాడ
ఆరు రుతువులు నాట్య
మాడు పురులను విప్పి !

విశ్వ సుందర వాటిక !
నీ ప్రేమ
విలస త్కళా పేటిక !

7

నెమ్మి విప్పిన పురులు
తమ్మి తావుల సిరులు
చెలు వొందు నీ కురుల
చెలు వంపు టిరులలో

కుంద మాలగ నిల్పు కొంటి !
నా కుందు
ఇందు బాలగ మల్పు కొంటి !

8

ఏ ఋతువు కా ఋతువె
ఏ బ్రతుకు కా బ్రతుకె
దేని గతి దానిదే-
దేని రతి దానిదే-

మధు బాలె పాడవలెనా ?
మై మరువ
మామిళ్ళె పూయ వలెనా ?

9

నీ పోల్కి నదిగో రా
ధా పూర్ణిమ వెలారు !
కన్ను చెదరగ నవిగో
వెన్న ముద్దలు మట్టు !

చిన్ని కృష్ణుని వోలె నేను
రో లెక్కి
చిట్టి చేతులు చాతును !

10

ప్రియ వసంతము వెంట
విరహ గ్రీష్మ మిదేలొ?
మధుర జీవన మెల్ల
మండి పోయెడు నిట్లు!

ఎట్టి వర్షము లైన కురిసి
చేరునా
ఏ సరసి జలము లా సరసి?

11

విప్రయోగపు టెండ
విప్రలంభపు బండ
విచ్చు కత్తులు నూరు
పిచ్చి వాడను నేను !

బొమ్మనే కరిగించ లేను !
ప్రేమ రా
జ్యమ్ము నెటు పాలించ గలను ?

12

మబ్బు చూలాలు నా
మనసు కని పెట్టే, నా
ప్రణయ వనముల నిన్ను
ప్రసవించి పోయెనే !

వర్ష డోలల క్షణ ప్రభవు !
నాకు
వైశాఖ నిత్య పూర్ణిమవు !

13

గాలి వానల లోనే
పూల నేలల లోనే
ముద్దగా తడిసి పూ
మొగ్గలై పోయి–

అచ్చరల బిలిచేము క్రిందికి !
వలపు
నిచ్చెనలు వేసేము నింగికి !

14

నింగిలో ఒక నీలి
నీడ తోచం గానే
శిరముపై ఎదో చిన్ని
చినుకు రాలం గానె

మే తీవె విద్యాధరి !
నా హృదయ
మే వరద గోదావరి !

15

నీలి మబ్బుల దిండ్ల
నెమ్మోము దాచుకొని
కన్నీరె పో పాల
మున్నీ రనగ వగచు-

ఎవరి కొరకో చందమామ !
    నీ వంటి
దెవ రొకో ఆ సార్వభౌము !

16

శారదమ్మో, చంద్ర
పారదమ్మో రేయి
అన్న రాశికి వోలె
ఆవిర్భ వించెనే !

వరిచేల యొడి నించెనే !
    మనకు కొ
బ్బరి వూల పొడి వంచెనే !

17

నీ పొందు కోరు క
న్నీటి బిందువులలో
తల క్రిందులుగ తోచు
ధరణి జీవన మెల్ల !

నిగ్రహము పోయెనో నాకు !
ప్రకృతి యే
నెగెటు వేమో అసలు నీకు !

18

మధుర శారద పూర్ణి
మల పూర్ణ కుంభాల
అమృత ధారలు తీసి
అర్చింతు నే నిన్ను !

శూన్య మాసము లేదు మనకు !
అను రాగ
సుభగ మెల్లను వలపు టెదకు !

19

రుతు చక్ర మిది దోష
యుత మౌను కంటివే ?
ఒక వైపునకె దొర్లు
టకు బిగించిరి దీని !

కడ యేని లేని దీ బాట !
ఎంత
కాల మని దీనితో ఆట ?

20

దేవి నవరాత్రులో
దీప సంక్రాంతులో
రుతువు రుతువున లేవె
మితి లేని పండగలు ?

నవ రుచులు తే నున్నదో !
బొమ్మ
శివ రాత్రి కా నున్నదో !

21

ఆపవే రథము రవి
అస్తమించక ముందె !
మార్చవే చక్రాలు
మనసైన గతి బోవ !

శిశిర హేమంతాల మీదుగ
తిరిగి
చేరు కొందము అనంతుని సిగ !

❋ ❋ ❋

బొమ్మ

బీచీలో

చెలువ, నీ హృదయమే
క్షీర సాగరమే !
ఒడ్డుపై కూర్చుండి
ఊహింతు నమృతమ్ము !

దాని కది మథన మగునా ?
వచ్చి
త్రావు మని పెదవి నిడునా ?

2

రవి జారి పడియె అవ
రాత్రి చీకటి డొంక,
ముళ్ల గ్రుచ్చుక నెత్రు
టేళ్ళు ప్రవహించెనే !

నా గుండె వలె నుండెనే !
సంధ్య
రాగ చింతల మండెనే !

3

రో జెల్ల కృషి చేసి
రాజు మేడకు మోసి
వినుగెత్తి, పూ సజ్జ
విసి రేసి, రవి గ్రుంక-

అంగన లనే పూలు పూచి
ప్రగతి
శృంగార మొలికింది బీచి !

4

ప్రత్యూషమున సర్వ
పరితోషములు పుట్టి,
శిశిర తిమిరము కేసి
శిథిలమై పోనేలో !

తమమె విప్లవ రథమ్మొ !
ప్రతి వనం
తమును విప్లవ భవమ్మొ !

5

సతతత మిటు కొట్టుకొను
జాబిల్లి గని పొంగు
ఎవరి స్వాంతమొ కాని
ఈ మహా సాగరము !

నిను జూచి నను జూచుకొంటి !
నా లోనే
నింగినే పండించు కొంటి !

6

ఎచటివో ఈ అలలు
ఎవరివో ఆ కలలు
హోరు హోరున నేలొ
ఒడ్డుపై పడి చిట్లు !

ఏ గుండె లుబుకునో ఇట్లు !
ఎవరి కై
ఎక్కి వచ్చునో ఇన్ని మెట్లు !

7

ఆకాశ గంగమ్మ
అధరాలు చుంబించి
మనము చూశా మన్న
మానసముతో క్రుంగి

చిరు సిగ్గు తెరల నే తెంచు !
కడలి నీ
చరణాలపై చేతు లుంచు !

8

అంధకారము తరచి
అమృత రాగము గ్రోలి,
కాలపాశము బట్టి
కల్ప వల్లరి జేసి

అల్లరికి పూను కొంటి !
పొల్కడలి
ఉల్లమును గెల్చుకొంటి !

9

జలరాశి అది, రెండు
సెల యేరులము మనము
బీచి దాకా వచ్చి
బిడియ పడ నేలనే ?

వాకలై నిలిచి పోలేము లే !
అలల
ఏకమై కలిసి పోగలము లే !

10

మించు తారలు పైని
మంచు చీకటి చుట్టు
పాదాల కడ వక్ష
పాత మెరుగని కడలి !

ప్రక్క నీవే కథలో చెప్ప
మన కన్న
పార్వతీశ్వరు లేమి గొప్ప ?

11

కేలు కేలు గ్రహించి
క్రీ గంట చూపుంచి,
అందెలను ముద్దాడి
అలలు తాండవ మాడ

ఎంత తన్మయ మైతిమి !
తీరాన
ఎంత దూరము పోతిమి !

12

ఈ తీర మంతు లే
నిది, దీని పొడవు నా
ఎన్నెన్నొ తీర్థాలు !
ఎన్నొ వాగర్థాలు !

నత్త గుల్లల జోలి యేల ?
మనకు
చిత్త సంపద లేదె చాల ?

13

కిల కిలా కులికి, వె
న్నెల నవ్వు లొలికి,
అటు తూలి, ఇటు వాలి
ఆడుకొను కెరటాలె

దోసిళ్ళ బడబాగ్ను లెత్తు !
విరసాన
దుష్ట ఝంఝల ముంచి మొత్తు !

14

తీరాన కల్లంత
దూరాన త్రుళ్ళింత,
ఏ పడవ దీపమో
ఏ బడబి రూపమో !

అర చేత ప్రాణాల మనము,
ఆ రేయి
అది తేలు నందాక చనము !

15

అంతంత మాత్రాలు
అలల బ్రతుకులు; దేవి !
దూర మన్నది లేదు
దుఃఖ మన్నది లేదు,

ఉప్పొంగి జీవింతును !
క్షణ మేని
ఉవరి మధువులు గ్రోలుదు !

16

తడి ఇసుకతో ఎన్ని
గుడులు కట్టితిమో,
చిరు పీతలకు ఎన్ని
చిరు తిండ్లు పెట్టితిమొ !

జ్ఞప్తి యున్నది బీచికి !
నీ పేరె
జపియించు నీ నాటికి !

17

ఆ రోజు లవి, ఎంత
ఆనంద బృందలో!
కల లయ్యె ఈ నాడు
సెల లయ్యె కందోవలు!

పాల్కడలి కా నున్న దా!
ఇక, బొమ్మ
పవళింప రా నున్న దా!

18

ఉడుత పిల్లకు వోలె
ఉరుకు నీ సెలయేరు,
వరదయై నీ యెడకు
వారాది కట్టునో!

ఎద సీతగా నున్న ది!
నాకు బ్రతు
కెదు రీతగా నున్న ది!

19

దయ్య మది తన నీడ
దైవము మనసు నీడ,
నీ డేదో లేక మన
లేడు మానవుడు-

నీడ లేనిది మన ప్రమేయం,
నీడ ల
న్నిటి కిదే పరమాశ్రయం !

20

తల నిండ పూలు, పూ
వుల నిండ వెన్నెలలు,
షట్పదము లా చుట్టు
అష్ట పదులను పాడ

నృత్య జీవన యామిని-
బొమ్మ సా
హిత్య తేజ స్స్వామిని !

21

ఆపాద శిర మనే
కానేక సుమ సమా
రక్తాధర సుధాభి
షిక్త మధురిమ మేను !

రసరాగ సర్వస్వ మేను
నీ పాద
రశ్మికై శిర మొగ్గినాను !

❋ ❋ ❋

బొమ్మ

నాదంలో

నా ఒడిని నిన్ను గొని
నీ ఒడిని వీణ నిడి
వెర్రి పాటలు కొన్ని
విసురుదా మను కొంటి !

ముందు కడు గిడ దయ్యెను !
వీణ
మూగవోయిన దయ్యెను !

2

పెదవిపై వాగ్దేవి
పదవిలో శ్రీదేవి
ఆ కొన్న లోకాని
కన్న పూర్ణా దేవి

ఎవ్వ రని వెదకి నాను,
నీ యందె
ఎల్లరను కాంచి నాను !

3

వీణయో, వేణువో
వాణియో - సాక్షాత్తు
నాద మే దైన స్వం
దన లేక కల్గునా ?

ఎవరి హృదయ స్పందనము ఇది !
    నన్ను
ఇంత మత్తున లేపు తున్నది !

4

అరుణ చేలము తాల్చి
తరుణ సంధ్యవె నీవు,
కాల రాత్రము నుండి
కదలింపవా నన్ను ?

తాకినవె వికసించు ప్రాకు ?
    నీ గాలి
సోకి నదె మధువేళ నాకు !

5

ఇది వీణ కాదు, నా
హృదయమేనే, చెలీ !
తెచ్చి నీ ముందుంచి
వచ్చి కూర్చున్నాను !

స్పందించు నా జీవ నాడి !
దశ దిశల
చిందించు నీ గుండె వేడి !

6

మూగ వీణను నేను
రాగ తాళము లీవు,
నన్ను నిన్నును గూర్ప
నట రాజు రానేల ?

అందెలను గట్ట నేల ?
మన ముందు
చిందులను ద్రొక్క నేల ?

7

కోటి విద్యలు కూటి
కొఱకైన అగు గాక,
కూడున్న వాడె పో
కోవిందు డగు గాక !

ప్రేమ ఒక విద్య కాదు కద !
పార్వతీ
ప్రియుడైన బిచ్చగాడె కద !

8

ఒక ప్రక్క భారమై
ఒక ప్రక్క తేలికై
ఒరిగింది భూ నౌక
తిరగబడి పోవు నో

భువికి సమముగ ప్రగతి పంచి
పాడవా
భూపాల మేలవించి !

9

బాధతో, బెంగతో
బ్రతుకు భారాలతో
చింతతో, వంతతో
చితికిపోయే నరుని

ధన్యాసిలో కరగ నిమ్ము !
నీ కేసి
ధన్యోస్మిగా పెరగ నిమ్ము !

10

నిరంతాం ధకార మీ
నర లోక, మొక అడవి
ప్రతివాడు దీనిలో
పరమార్తు, డేకాకి !

ప్రతి మొరయు దేవగాంధారి !
సాను భూ
తితో బ్రతుకు మీటు మొకసారి !

11

పేరు తెలియని నోట
ఊరు తెలియని బాట
ఏ పాటొ వినిపించు,
ఏ తోటొ కనిపించు !

ఆ భేరి పాడుకొను వాడు
ఆ భోగి
యే, భీరు వెన్నటికి కాడు !

12

తొలకరించని కోసే
తూటి పూలును సున్న,
పుండరీకము లెట్లు
పూజలకు లభియించు ?

మృగ తృష్ణతో పోరు చుంటి !
నీ నుండి
మేఘరంజని కోరుకొంటి !

13

మించు తీగవు నీవు
మంచు కొండను నేను,
ఏలనే మన ముందు
ఇంత తీరని తృష్ణ !

కారుణ్య మొలికింపుము
ఇంటింట
కల్యాణి పాడింపుము !

14

తీగపై నీ వ్రేలు
రాగ రంజిత కాగ,
రాగ రేఖల నుండి
రేగు నా ప్రగతి ?

పరమాత్మలే పుట్టునో !
శంకరా
భరణాలె బుస కొట్టునో !

15

నవ రసమ్ముల లోన
శివ రూప మే దనగ,
శృంగార మన్నంత
సిగ్గు వడి పో నేల ?

లలిత మేళనమే హరప్రియ,
నిను నన్ను
కలుపు నదె నాదక్రియ !

16

మానసము పైని హం
సలు బారులై ఆడు,
రెక్కలకు నీ పమిటె
రెప రెపలు నేర్పునో !

శివరంజని యె రవించు !
ఒడ లెల్ల
సింధు భైరవి రహించు !

17

నిన్ను నా యొడి జేర్చి
నీ కేలు మెదుపుదును,
వీణ నీ యొడి జేర్చి
విశ్వాలె కదుపుమా !

ఒకరి ఒడిలో ఒకరము
మనము
ఉదయ రవి చంద్రికలము !

18

నీ పాటతో జగము
రాపాడి, తోపాడి,
బ్రహ్మాది లోకాల
బ్రతుకులే మారి-

భళ్లు మని తెల్లవార వలె !
నిర్దుఃఖ
భద్రమై సృష్టి విరియ వలె !

19

సంగీత మే తలపు
సాహిత్యమే వలపు,
శృంగార రసము తో
సేవింతు నిను దేవి !

అమృత మోహన కళా రేఖ !
ఇది నీకు
అక్ష రాక్షర ప్రేమ లేఖ !

20

ఋషి నైతి నీ కోస
మే తపము చేసి, నే
కవి నైతి ఋషి నోట,
కవి నోట పాడుదును !

కవిత ఋషిత సమస్త మెల్లను
నీ పాద
కమల ద్వయముగ భాసిల్లును !

21

విశ్వగానము లోన
వీణయే విలయింప,
స్నపితాంగకముల పై
స్వర్ణాంబరము నేల ?

సహజ సుందర కళా ఖేల !
నీ లీల
సహవాస వాసనా శీల !

22

అదె నీవు, అదె నేను
అదె రేయి, అదె హాయి !
కోటి జన్మల కైన
కొత్త లే మున్నాయి ?

నిను నేను, నను నీవు మీటి
మనము
నిల్చు నదె ఆనంద వాటి !

23

నేను కరగిన నీవు
నీవు కరగిన నేను,
ఇర్వురము కరగి పో
యిన మీద ఎవ్వరము !

స్నేహమున రంగరించి
నను గొమ్ము
మోహనకు మేళవించి !

❋ ❋ ❋

Grams: "TELVERS"

Phone: Off: 040-23234815
Tele Fax : 040-23236911
E-mail: info@teluguuniversity.ac.in

పొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం
POTTI SREERAMULU TELUGU UNIVERSITY

ఆచార్య అనుమాండ్ల భూమయ్య
ఉపాధ్యక్షులు

లలిత కళాక్షేత్రం, పబ్లిక్ గార్డెన్స్,
హైదరాబాద్ - 500 004

డా॥ బోయి భీమన్న సాహిత్య పీఠం - కార్యాచరణ ప్రణాళిక

పద్మభూషణ్ డా॥ బోయి భీమన్న సాహిత్యపీఠాన్ని తేది 19-09-06న తెలుగు విశ్వవిద్యాలయంలో స్థాపిస్తామని ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి డా॥ వై.ఎస్.రాజశేఖర రెడ్డిగారు ప్రకటించారు. వెంటనే దీనికి కావలసిన నిధుల్ని 21-01-2007 తేదీన విశ్వవిద్యాలయం నిధుల నుంచే దీని కోసం వేరుగా కేటాయించారు. ఈ సాహిత్య పీఠం వెంటనే వివిధ కార్యక్రమాలకు రూపకల్పన చేసింది.

1. డా॥ బోయి భీమన్నకు సంబంధించి అందుబాటులో లేని వారి రచనల్ని (పద్యం, గేయం-వచనకవిత్వం, నాటకం, వచనం) సేకరించి సంపుటాలుగా ప్రకటించడం.
2. భీమన్న అముద్రిత రచనల్ని సేకరించి ప్రచురించడం.
3. డా॥ భీమన్న రచనలపై వివిధ ప్రదేశాలలో సదస్సులను నిర్వహించి, సదస్సు పత్రాల్ని ముద్రించడం.
4. (ఎ) భీమన్న రచనలపై విస్తృత పరిశోధనలు చేయడం.

   (బి) భీమన్న రచనలపైన వచ్చిన పరిశోధనాత్మక వ్యాసాల్ని, సమీక్షల్ని సేకరించి ప్రకటించడం.
5. భీమన్న జీవితం-రచనలకు సంబంధించి ఒక వెబ్‌సైట్‌ను ఏర్పాటుచేయడం.

6. భీమన్న తన కావ్యాలకు రాసుకొన్న పరిశోధనాత్మక పీఠికల్ని రెండు సంపుటా లుగా ముద్రించడం.

7. భీమన్న ఇతరుల గ్రంథాలకు రాసిన ముందు మాటల్ని సేకరించి ప్రకటించడం.

8. భీమన్న నాటకోత్సవాల్ని నిర్వహించడం.

9. డా॥ భీమన్న రచనల్ని కొన్నింటిని ఇంగ్లీషులోకి, భారతీయ భాషలలోకి అనువదించడం.

పైన పేర్కొన్న కార్యక్రమాలను భీమన్న సాహిత్యపీఠం ప్రతిష్ఠాత్మకంగా చేపట్టి పూర్తి చేస్తోంది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం, శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయం,కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయం, శ్రీ కృష్ణదేవరాయ విశ్వవిద్యాలయాలలో ఇప్పటి వరకు నాలుగు సదస్సులను విజయవంతంగా నిర్వహించింది. భీమన్న రచనలపై విస్తృత పరిశోధనలు చేయించటానికి లబ్ధప్రతిష్ఠులైన సాహితీ వేత్తలను ఎంపికచేసి ఒక్కొక్కరికి, ఒక్కొక్క గ్రంథాన్ని అప్పగించటం జరిగింది. డా॥ భీమన్న రచనలను ఇంగ్లీషులోకి అనువదించడానికి ప్రసిద్ధులైన అనువాదకులకు అప్పగించి పూర్తిచేయటం జరిగింది.

బోయి భీమన్న గారి గేయకావ్యాలను సేకరించి, రెండు సంపుటాలుగా ప్రచురిస్తున్నాం. ఇందులో మొదటి సంపుటం, భాగం-1లో 'రాఖీలు' గేయకావ్యం మాత్రం పొందుపరచడం జరిగింది. భాగం-2లో బొమ్మ, పాటలతోట, అకాండ తాండవం, పాటలలో అంబేద్కర్ కావ్యాలను ప్రచురిస్తున్నాము. తెలుగు వారి భాషా, సాహిత్యం, సంస్కృతి రంగాలలో విస్తృత అధ్యయనానికి, పరిశోధనలకు వీలుకల్పించే ఉన్నత ఆశయాలతో ఏర్పడిన పొట్టిశ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం చేస్తున్న ఈ ప్రయత్నానికి మీరందించే సలహాలను విశ్వవిద్యాలయం స్వీకరిస్తుంది. పొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయానికి ఒకసారికి ముద్రణ (2008) హక్కులు ఇచ్చిన '**బోయి భీమన్న సాహితీనిధి**', హైదరాబాద్ వారికి ధన్యవాదాలు. మా ఈ ప్రయత్నానికి పాఠకుల ప్రోత్సాహం ఉంటుందని ఆశిస్తున్నాను.

(అనుమాండ్ల భూమయ్య)

డా. కె. సంజీవరావు (శిఖామణి)
కన్వీనర్
డా॥ బోయిభీమన్న సాహిత్య పీఠం
పొట్టి శ్రీరాములు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

సంపాదకీయం

"పాదబద్ధో 2 క్షరసమః తంత్రీలయ సమన్వితమ్
శోకార్తస్య ప్రవృత్తో మే శ్లోకో భవతు నాన్యథా"

క్రౌంచ పక్షి వధను చూసి కలత చెందిన ఆదికవి నోటి నుండి అప్రయత్నంగా వెలువడిన మాటలు పాదబద్ధంగాను సమానమైన అక్షరాలతోనూ తీగ నుండి వెలువడి లయబద్ధమైన ధ్వనిని కలిగి ఉన్నాయట. ఇది శోకం నుండి పుట్టిన శ్లోకం తప్ప మరొకటి కాదు అని దీనర్థం. దీనిని బట్టి ఛందస్సు, లయ, సంగీతం అనేవి మానవ ప్రకృతిలోని అంతర్భాగాలని, అవి ఆయా సందర్భ విశేషాలను బట్టి బయటపడతాయని భావించవచ్చు. పల్లె పట్టులోని జానపద స్త్రీల రోదనల్లో రగడ ఛందో విశేషాలున్నాయని జానపద పరిశోధకులు ఏనాడో గుర్తించారు.

డా॥ బోయిభీమన్న గారు సృష్టించిన వైవిధ్యమైన అనేక సాహిత్య ప్రక్రియల్లో గేయ సాహిత్యం కూడ ఒకటి. చిన్నప్పుడు పొలంలో వరినాట్లు వేస్తున్నప్పుడు అమ్మ పాడిన జానపద పాటలు, వేదాంతి అయిన నాన్న శిష్యబృందాలతో జరిపే గోష్ఠుల్లో పాడే వేదాంత, తత్వ గేయాలు 'భీమకవి'లోని అంతర్లీనంగా ఉన్న 'లయ'కారున్ని వెలికితీసాయి. దీనికి తోడు చిన్ననాడే ఇంటి దగ్గర 'అన్నంనీడి యతిరాజు' అనే బైరాగి ఏక్‌తారా మీటుకుంటు పాడిన తత్వాలు భీమన్నలో ఒక పాటలతోటకు పాదుచేసాయి. ఏ రచన చేసినా సందర్భాన్ని బట్టి పాటనో పద్యాన్నో ఆ రచనలో పొదగడం ఆయన సృజనశీలంలోని వైశిష్ట్యం. పాలేరు వంటి విషయ గంభీర రచనల్లోను దీన్ని గుర్తించవచ్చు. 1951లో వెలువడిన 'రాగోదయం'లోనూ, 1971లో వెలువడిన 'రాభీలు'లోను కొన్ని పాటలు చేర్చడం జరిగింది. భీమన్న లలిత గీతం 'చూచేకొలది సుందరము' ఆకాశవాణిలో ఈ మాసపు పాటగా డా॥ మంగళంపల్లి బాలమురళీకృష్ణగారు ఆలాపించడం ఆయన పాటలకున్న ప్రాచుర్యాన్ని తెలుపుతుంది.

ఈ గేయకావ్యాలు భాగం 2లో మొత్తం నాలుగు గ్రంథాలున్నాయి. అవి బొమ్మ, భీమన్న పాటలతోట, పాటలలో అంబేద్కర్, ఆకాండతాండవము. బొమ్మ గేయకావ్య రచన 1952లో ప్రారంభించబడినప్పటికి 1975లో మొదటిసారిగా అచ్చయింది. ఈ మధ్యకాలంలో అది అనేక సొబగులు అద్దుకుంటూ అనేక వేదికల మీద ఆకాశవాణిలోను గానం చేయబడింది. తను ప్రేమించిన అమ్మాయి బొమ్మ (ఫోటో)ను సేకరించి, ఆరాధించి, సౌందర్యోపాసకునిగా, కవిగా, వేదాంతిగా మారిన నాయకుడు చివరకు విశ్వచైతన్యాన్ని దర్శించడం ఇందులోని ఇతివృత్తం. మాత్రాఛందస్సులో సాగిన ఈ రచనల్లో భీమన్న తొలిసారిగా రసాద్వైతాన్ని ప్రతిపాదించారు. సర్వశ్రీ డా॥ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి, డా॥ సి. నారాయణ రెడ్డి, అరిపిరాల విశ్వం, శశాంక వంటి వారితో పాటు ఎందరో అభిమానులను

భీమన్నకు సాధించిపెట్టింది ఈ బొమ్మ గేయ కావ్యం.

'భీమన్న పాటల తోట' 1991లో అచ్చయింది. 'మానవ జీవితంలోని యవ్వన ప్రౌఢ దశలను మాత్రమే ప్రధానంగా ఈ తోటలోకి స్వీకరించాను' అంటూ ఈ పాటల్ని 'బాహ్యాంతర జీవన స్పందనలు'గా కవిగారు అభివర్ణించడం విశేషం. పాటలలో అంబేద్కర్ 1992లో వెలువడింది. డా॥ బి.ఆర్. అంబేద్కర్ శతజయంతి సందర్భంగా భారత ప్రభుత్వం సామాజిక న్యాయ సంవత్సరంగా ప్రకటించింది. ఆ సందర్భంగా 'అంబేద్కర నీవు అవతరించిన నూరు వత్సరాలకు వచ్చె నవకాంతి' అన్న పాట వ్రాశారు. ఆ తర్వాత అంబేద్కర్ మీద వ్రాసిన గేయాలు అన్నీ కలిపి ఈ సంపుటిగా రూపుదిద్దుకుంది. దీనికి వ్రాసిన విలువైన పీఠికలో 'జిన్నా ప్రతిపాదించిన ద్విజాతి సిద్ధాంతం కంటే అంబేద్కర్ ప్రతిపాదించిన త్రిజాతి సిద్ధాంతం అమలు జరిగివుంటే దేశంలోని దళితులు ఈ దుస్థితిలో ఉండేవారు కాదని అభిప్రాయపడ్డారు. భీమన్న వ్రాసిన 'జయ జయ అంబేద్కరా! జయ దళిత జన స్వరా! జయ మానవ మందారా! జయ భారత భాస్కరా!' గేయం దళితుల జాతీయ గీతం పేరుగాంచినది.

ఆకాండతాండవం 1996లో అచ్చయింది. లయకారుడైన పరమశివుని నృత్యలాస్యవిలాసం అది. తెలుగులో పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యుల శివతాండవం, తనికెళ్ల భరణి ఆటగదరా శివా రచనలు ప్రసిద్ధం. నాదం - బిందువు - కళ, ఆకాశం - మేఘం - వర్షం, బీజం - ఫలం - రసం ఈత్రిపుటి కలసిన రసభాండం ఈ కావ్యం అని భీమన్నగారు స్వయంగా చెప్పుకున్నారు. 'నీ నిరంతర నృత్తములే ఈ / నిఖిలజగ దితివృత్తములుగా / తాండవింపుమఖండగతిని అ / కాండ తాండవ రాగమతిని' అని పరమశివుని పదనర్తనములే ఈ జగతికి ఇతివృత్తములుగా కవి భావించాడు. భీమన్న సమగ్ర సాహిత్య సంపుటాలలో ఇతర సంపుటాలను ఆదరించినట్టే ఈ గేయ కావ్య సంపుటిని పాఠకలోకం ఆదరిస్తుందని నమ్ముతున్నాను.

బోయిభీమన్నగారి మొత్తం కావ్యాల్ని సేకరించడానికి కొంత శ్రమపడవలసి వచ్చింది. శ్రీమతి హైమవతీ భీమన్నగారు భీమన్న రచనల్ని చాలా వరకు అందించారు. వారి దగ్గర లేని రచనల్ని మిత్రులు శ్రీ గనుమల జ్ఞానేశ్వర్, డా॥ బోయి నాగవర్మగారు అందించారు. భీమన్నగారి కావ్యాలు నిర్దుష్టంగా, అందంగా రావడానికి సహకరించిన సహాయ సంపాదకులు శ్రీమతి విజయేందిర, శ్రీ గనుమల జ్ఞానేశ్వర్‌లకు కృతజ్ఞతలు.

ఈ సంపుటిని గ్రంథ ముద్రణకు వీలుగా శుద్ధ ప్రతిని తయారు చేయించిన పీఠం పూర్వ కన్వీనర్ ఆచార్య కె. ఆనందన్ గారికి ప్రత్యేక కృతజ్ఞతలు. ముఖచిత్ర రచన చేసిన ఆర్. మురళిగారికి, అందంగా ముద్రించిన చరిత ప్రింటర్, వారికి ... అందరికీ కృతజ్ఞతలు.

హైదరాబాద్
09-09-09

(కె. సంజీవరావు)

విషయ సూచిక

1.	బొమ్మ	1-100
2.	భీమన్న పాటలతోట	101-305
3.	పాటలలో అంబేడ్కరు	306-462
4.	అకాండ తాండవం	463-566

బ్రహ్మ

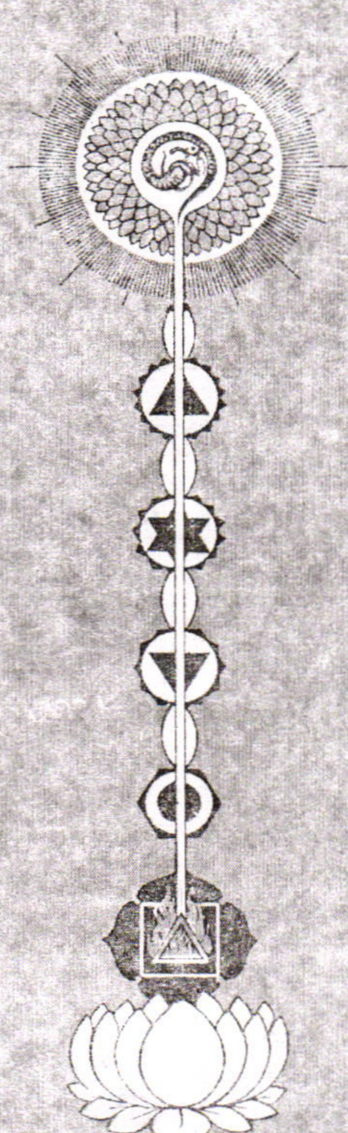

బోయి భీమన్న

బొమ్మ

(గేయ కావ్యం)

పూజల్లో

పూవుల్లో

రంగుల్లో

రుతువుల్లో

బీచీలో

నాదంలో

వేదంలో

బోయి భీమన్న

అంకితం
బాపురెడ్డికి

సిరికొండ కడుపులో
విరుదీపమై వెలసి
గోల్కొండ గుండెలో
మేల్కవితగా విరిసి
సకలాంధ్ర కెవరు అక్షర ప్రభ !
ఆ బాపు రె
డ్డికి అగుత బొమ్మ అక్షయ శుభ !

భాగ్మతీ - కులి కుతు
బ్షా యుగళ మే యుషో
భూమిలో గళ మెత్తి
భూపాల పాడిరో
సకల కల్యాణ రాజేశ్వరి
శ్రీ బాపు రె
డ్డికి అగుత సంతత శుభంకరి !

పితలు చిన్నపుడు, మున
లి తనమ్ములో సుతలు,
అందరూ నా కిపుడు-
ఎందరో నా కెపుడు-

సకల సంపత్ కళల ప్రాపు
మా బాపు రె
డ్డికి అగుత సురగోవు వేపు !

– భీమన్న

దర్పణం

బొమ్మ అంటే ఫొటో.

నాయకుడు లజ్జాళువు. నాయిక గంభీర. ఇద్దరూ ఎంతగానో ప్రేమించు కొంటారు. కలిసి తిరుగుతారు. కష్టసుఖాలు, భావాలు, అనుభూతులు పంచు కొంటారు. అయితే–

పరస్పరం తమ ప్రేమను మాత్రం వెల్లడించుకోలేరు.

చివరకు అతడు ధైర్యం చేసి, ఒకనాడు, ఆమె ఫోటో ఒకటి కావాలని అడుగుతాడు.

ఆమె సంతోషంతో తన ఆల్బం తెచ్చి అతడి ముందు ఉంచుతుంది.

అతడు వణుకుతున్న చేతులతో అందులో నుంచి తనకు నచ్చిన ఫొటోను ఒకదాన్ని తీసుకొని, ఇంటికి వచ్చేస్తాడు.

ఆ క్షణం నుంచీ అతడు ఆ బొమ్మను (ఫొటోను) ఆరాధించడం ప్రారంభిస్తాడు.

ఆ ఆరాధనే ఈ బొమ్మ కావ్యం.

అసలు నాయికకు చెప్పుకోలేని తన ప్రేమను అతడు ఈ బొమ్మకు చెప్పుకుంటాడు. ఆమెతో కలిసి తిరిగినప్పటి మాధుర్యాలను ఎన్నిటినో నెమరుకు తెచ్చుకొని, విరహంలో మునిగిపోతాడు.

ఆమె ఆరాధన అతణ్ని క్రమంగా సౌందర్యారాధకుడుగా, కవిగా, వేదాంతిగా మార్చి వేస్తుంది. ఆ బొమ్మ ఒక ప్రతీక కాగా – దాని ద్వారా అతడు విశ్వచైతన్య శక్తినే దర్శించి, తన్మయు డవుతాడు.

రాగం భోగానికీ, భోగం త్యాగానికీ, త్యాగం యోగానికీ మార్గదర్శక మవుతూ వుంటై. ఈ శృంగార కావ్యంలో చివరకు చైతన్య మూలకమ్మైన యోగశక్తినే ధర్శించవచ్చు – సహృదయులైన అనుభవజ్ఞులు.

ఇది మాత్రా ఛందస్సులో నడిచిన గేయ కావ్యం. ఒకొక్క గేయంలో ఏడు చరణా లుంటై. సాధారణంగా ఈ చరణాలు అయిదేసి మాత్రల అంగలతో నడుస్తై. వీటిని ఆనందంగా పాడుకోడానికి ఏ రాగమ్మైనా పనికొస్తుంది. అందులో మోహన గాని, హిందోళ గాని, సింధుభైరవి గాని ఎక్కువ అనుకూలంగా వుంటాయను కొంటాను.

స్వాయం వరణం

ఈ బొమ్మ కావ్యాన్ని నేను 1952లో వ్రాశాను. తరువాత, తోచినప్పుడెల్లా మెరుగులు దిద్దుతూ వచ్చాను. అంటే – ఈ బొమ్మ వ్రాత ప్రతికి నేటికి ఇరవై రెండు సంవత్సరాలు నిండా యన్నమాట ! నవనవోన్మేష ప్రజ్ఞాప్రఫుల్ల సౌందర్య కూడ అయిందన్న మాట !

పెసరట్లు, ఇడ్లీలు వంటివి వేడివేడిగా భోక్తల కందాలి. చాల రకాల కవితలు వ్రాసిన వెంటనే పత్రికల కెక్కాలి. లేక, మార్కెట్లోకి వెళ్ళాలి. నా కవిత దేనికీ అలాంటి అదృష్టం పట్టలేదు. నా కవితలన్నీ – పూర్వయుగాల రాజకుమార్తెలలా – మెజారిటీ తీరిన తర్వాత స్వయంవరాలు చేసుకొన్నట్టివే.

అందులో ఈ బొమ్మ అగ్రగణ్య !

మొట్టమొదట ఈ బొమ్మను అచ్చు కిద్దామన్నవాడు మిత్రుడు శ్రీ జె.బాపురెడ్డి. అది 1962. అప్పటి కాయన విశాఖపట్నంలో డిప్యూటీ కలక్టరు. అయితే – అప్పుడు బొమ్మకు బదులు నా ఆంగ్ల కవితల సంపుటి The Seventh Season అచ్చయింది !

1965లో బాపురెడ్డే చేసిన మరో ప్రయత్నంలో, బొమ్మకు బదులు రాగ వైశాఖి అచ్చయింది.

ఓహో, రాగ వైశాఖి !

అందమైన తెలుగు వచన రచనకు ఒరవడి – రాగ వైశాఖి ! మానవ సుఖశాంతులకు ఆదర్శం – రాగవైశాఖి !

రాగవైశాఖిని–

''చదువని వా డజ్ఞుండగు,
చదివిన సదసద్వివేక చతురత కల్గున్,
చదువగ వలయును జనులకు !''

అన్నాడొక మిత్రుడు.

అప్పటి నుంచీ – నిజానికి, నా తొలి గద్య కవితల సంపుటి అయిన ''అనాది కొస నుంచి అనంతత్వం లోకి'' అచ్చవడం దగ్గర నుంచీ – ఇప్పటి వరకు కూడ, నా ప్రతి గ్రంథ ముద్రణ లోను బాపురెడ్డి వరద హస్తం వుంటూనే వుంది. బొమ్మ మాత్రం వెనకబడిపోతూనే వచ్చింది !

బహుశా – ఈ వెనకబడ్డతనం వల్లనే నేమో – నాకు బొమ్మంటే చాల ప్రీతి. ఈ ఇరవై రెండు సంవత్సరాలలోను కొన్ని వందలసార్లు నేను దీన్ని సాహితీ సభల్లో కావ్యగానం చేశాను. సర్వప్రజా సౌహార్ద సన్మానాలు అందుకున్నాను ! ఆనందించాను.

ప్రజ్ఞాని బాపురెడ్డి

ఈ కావ్యం అంటే నాకెంత ఇష్టమో – అంతకంటె ఎన్నోరెట్లు ఇష్టుడు, హితుడు నాకు బాపురెడ్డి.

వ్యక్తి – శక్తి మంతుడూ, చైతన్యవంతుడూ, సహృదయుడూ, దయాళువూ అయి వున్నప్పుడు – అతడు ఔన్నత్యపు శ్రేణిపై పైకి పోయే కొలదీ అతడి దృక్పథం విశాలతరం అవుతూ వుంటుంది. హృదయం అమృతపూర మవుతూ వుంటుంది.

దీపం ఒక్క గదికే వెలుగిస్తుంది. అది వీధి లోకివస్తే ఆరిపోతుంది. వీధి దీపానికి ఇంటి దీపాని కంటె నిగ్రహశక్తి ఎక్కువగా వుండవలసి వుంది. నిజమైన జీవకాంతి ఎంత ఎత్తుకు వెళితే, సూర్యుడు లా, అంత ఎక్కువ పరిధికి వెలుగు చూపుతుంది.

అలాంటి సహృదయ సూర్యుడు బాపురెడ్డి.

''తమ కార్యంబు పరిత్యజించియు పరార్థ ప్రాపకుల్ సజ్జనుల్'' అన్న భర్తృహరి సూక్తికి లక్ష్యప్రాయుడు బాపురెడ్డి. ఆయనకు ఈ కృతిని అంకితం ఇచ్చి, నేను ధన్యుణ్ని అవుతున్నాను – విష్ణువుకు లక్ష్మి నిచ్చిన క్షీరసాగరుడిలా!

ఆధునిక కవితకు ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు పుచ్చుకొన్న ''బాపురెడ్డి గేయాలు'' కవితా సంపుటిని 1967లో నాకు అంకిత మిచ్చాడు బాపురెడ్డి. ఆయన నా పట్ల ప్రదర్శిస్తూ వస్తున్న అతిలోక సమౌదార్య దివ్యతలో అదొక ప్రకరణం. ఆయన నాకిచ్చిన కృతి లోని ప్రతి గేయమూ ఒక ప్రత్యేక రసధుని. అది నవరస పూర్ణ కుంభం.

ఇప్పుడు నే నాయన కిస్తున్న ''బొమ్మ'' ఏక రస పరిపూర్ణ శృంగార మధుర. నా ''అకాండ తాండవం'' శివాద్వైతమైతే, ఈ ''బొమ్మ'' రసాద్వైతం.

అయాచిత ప్రశంసలు

ధనికులు, పేదలు అనే తేడా లేకుండా అందరికీ అన్నం అవసర మైనట్టే, ఆనందం కూడా అవసర మైనట్టిది. ధనికులు ఆనందాన్ని మార్కెట్లో కొనుక్కోగలరు. పేదలు తమకు కావలసిన ఆనందాన్ని తమ గుడిసెల్లోనే పండించుకోవలసి వుంది.

అందువల్ల - ఆనందం కలిగించే శృంగార రచనలు ధనికుల కంటె పేదలకే ఎక్కువ ఇష్టం. ఎక్కువ అవసరం. జానపద సాహిత్యాన్ని పరిశీలిస్తే ఈ సత్యం కనిపిస్తుంది. ఈ బొమ్మ కూడ రసమయి అయిందందుకే.

నా గ్రంథాలకు పీఠికలు నేనే వ్రాసుకోవటం నా అలవాటు. "దీపసభ"కు నిడదవోలు వారు, "కావ్యకుసుమాలు"కు కప్పగంతుల వారూ, కురుగంటి వారూ పూర్వం పీఠికలు వ్రాసి వున్నారు. వారు నా కత్యంత పూజ్యపాదులు.

ఇప్పుడు నేనే పీఠికలు వ్రాసుకొంటూ వుండడం వల్ల, ఆ పీఠికలలో నా లక్ష్యాలను, సిద్ధాంతాలను, భావాలను వ్యక్తం చేయగలుగుతున్నానే తప్ప - నా గురించి ఇతరుల అభి ప్రాయా లేమిటో ఇవ్వలేకపోతున్నాను. ఈ మధ్య నాకు వచ్చిన వ్యక్తిగత లేఖలలో కొన్నిటి నుంచి - నా గురించి అయాచితంగా ప్రకటించబడ్డ కొన్ని భావాలను ఇక్కడ పొందుపరచడం ద్వారా ఆ లోపాన్ని తీర్చుకొంటున్నాను. అడిగి వ్రాయించుకొనే ప్రశంసల కంటె అయాచితంగా వెలువడే భావాలు ఎక్కువ విలువైనవి కదా!

బ్రహ్మ వాక్కులు

1974 ఫిబ్రవరిలో, మద్రాసు లోని వాణీమహల్‌లో, పద్మభూషణ బిరుద ప్రాప్తి సందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని శ్రీ బి.ఎన్.రెడ్డిగారికి జరిగిన సన్మాన సభలో నేను కావ్యగానం చేసినప్పుడు - ఆనంద పరవశులైన డాక్టర్ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు ఆ వెంటనే నాకు బొట్టు పెట్టి, పూలు పోసి, శాలువ కప్పి సన్మానం చేశారు. ఒక అరగంట సేపు నన్ను గురించి ప్రసంగించారు. పరమ శక్తిమంతమైన పదజాలంతో, మధువును మించి మత్తుగొలిపే మంచి మంచి ప్రశంసలతో ముంచి ఆకాశాని కెత్తేశారు.

నాపట్ల వారికి కల వాత్సల్యం గోలోకం లోని పాలకడలి నుంచి రెడీగా ప్రవహించి వచ్చిన అమృతగంగా స్రవంతే అయిందా క్షణం. ఆనాడు నేను చేసిన కావ్యగానం ఈ బొమ్మ కావ్యం నుంచే!

గోపాలరెడ్డిగారి ప్రశంసా సుధా ధారా భారానికి తట్టుకోలేక కుంచించుకు పోయిన నేను ఆ విషయం వారికి లేఖా రూపంగా తెలుపుకోగా - రెండు మూడు రోజుల లోనే నాకు వారు జవాబిస్తూ అన్నారు -

"On return from Madras this morning, I have seen your kind letter. It touched me deeply.

I really felt that way. Your contribution to modern poetry is something unique. There is something new in what you say. There is a lot of lyrical element in some of your poems. That appeals to me.

You are humble, you are mild and you don't say ill of others. There are the qualities I admire. ...."

ఇవి వారు ఆంగ్లంలో స్వదస్తూరీతో వ్రాసిన లేఖ లోని వాక్యాలు. ఈ ప్రశంస బొమ్మకు చెందవలసి నట్టిదే. (ఈ వాక్యాలను తెలుగులోకి అనువదించాలా అని చాలా ఆలోచించాను. అక్కర లేదనిపించింది!)

సాహిత్య శక్తి

1962 లో ఈ కావ్యాన్ని అచ్చు కిద్దామనుకొన్నప్పుడు, డాక్టర్ అరిపిరాల విశ్వం గారు ఒక చక్కని ప్రశంసను వ్రాసిచ్చారు. అది ఏమైపోయిందో – నా పాత కాగితాల పాతరలలో ఎంత వెతికినా దొరకలేదు. అదిక్కడ ప్రత్యక్షంగా లేకపోయినా, ఆయన హృదయం నుంచి వచ్చినట్టిది కనుక – భావ రూపంలో అనుసరించి వుంటూనే వుంటుంది. డాక్టర్ విశ్వంగారు ఆధునిక సాహిత్య కీకారణ్యంలో ఆశ్రమవాసి అయిన బ్రహ్మర్షి. ఆయన కవి కనుక ఋషి. బ్రహ్మర్షి అంటే The Omni Scientist.

సృష్టి రహస్యం తెలిసి, ఆ సృష్టి సమస్తానికీ తానే తండ్రి నన్న మమకారంతో, సర్వ భూతాలూ తన ఆత్మరూపాలే అన్న సమదృష్టి కలిగి, స్వపర భేదం లేకుండా విశ్వశ్రేయం కోసం నిరంతరం కృషి చేసేవాడు బ్రహ్మజ్ఞాని.

ఏదో ఒక జాతి కోసం, ఏదో ఒక మతం కోసం, ఏదో ఒక సిద్ధాంతం కోసం నినాదాలిచ్చే వాళ్లు, పోరాటాలు జరిపే వాళ్లు – వాళ్లెంత గొప్పవాళ్లైనా – పట్టి కుక్షింభరులే! పొట్ట కోసం తంటాలు పడేవాళ్లే! సంఘసేవకుడైనా, శాసన సభ్యుడైనా, సచివోత్తముడైనా, సర్వశాసన నియంత అయినా – సర్వ మానవ, సర్వజీవన సమతను పాటించని వాడెవడైనా సరే – వాడు పట్టి పామరుడే!

పదవి, అధికారం, శాసకత్వం, తెలివితేటలు, సర్వవిద్యా సనాథత్వం – అన్నీ ఎందుకు ? తన కిష్టమైన భోజనంతో, భోగంతో ఆరోజు గడిచేటందుకేగా ?

"ఈ పూట నీ కిష్టమైన భోజనం పెడతాం. నీవు కోరిన భోగం నీ గదికి అందిస్తాం" అనండి! ఎంతటి వాడైనా మీ వంక ఆశతో చూస్తాడు. హామీ ఇవ్వండి! మీ పాదసేవ చేస్తాడు. మాంసం ఎరచూపి, ఈ మానవ సింహాల చేత ఎలాంటి గడ్డినైనా తినిపించవచ్చు. ఈ సత్యాన్ని మనం నేటి ప్రజాస్వామిక రాజకీయ సర్కస్‌లో నిత్యం చూస్తూనే వున్నాం.

ఇంతకూ – ఇక్కడ నేను చెప్పవచ్చిం దేమిటంటే – తక్కిన జీవసృష్టితో పోల్చి చూస్తే – మానవ సృష్టి అనుకొంటున్నంత ఉత్తమమైంది కాదని !

సింహానికి పంజాలాంటిదే మనిషికి మెదడు ! సింహం తన పంజాతో విజాతి జంతువుల్ని వేటాడుతుంది. మనిషి తన మెదడుతో స్వజాతి జంతువుల్నే వేటాడతాడు !

ఇక్కడొక మినహాయింపు వుంది. మెదడుతో సమానంగా, ఇంకా ఎక్కువగా కూడ, హృదయం వికసించిన ఋషులు మానవులలో వున్నారు. అట్టివాళ్లు మౌనంగా ఆశీర్వదించినా – అదే పదివేల పురుష సూక్తాల పెట్టు !

బాల వాక్యాలు

"ఆరోజు కవి సమ్మేళనలో మీరు చెప్పిన రసాద్వైతం నాకు చాల నచ్చింది. నాకూ అలాంటి భావమేదో ఉన్నా, అది ఇలా వ్యక్తం కాదు. అది అవ్యక్తం మాత్రమే.

ఈ వ్యక్తావ్యక్త భావాలతో మేమెక్కడ కవి సమ్మేళనాలు జరిగినా, అమృతం లభించి నట్టు హాజరవుతూ వుంటాము. కాని ఏవేవో అవ్యక్త భావ ప్రచురాలైన కళాఖండాలే తప్ప – సుస్పష్టమైన భావాలతో, ఎంతెంతో ఆలోచనల్ని రేకెత్తించే కవితలు చాల తక్కువగా మాత్రమే మాకు లభిస్తాయి. ఈ మధ్య ఆ తక్కువ కూడ లేకుండా పోయాయి. అట్టి స్థితిలో మీ "బొమ్మ", "మారని వాడు" కూడ మమ్మల్ని కదిలించి వేశాయి...."

ఏడాది క్రితం, పెదపులివర్రు గ్రామంలో, డాక్టర్ ఎన్.వి.కృష్ణారావుగారు ఏర్పాటు చేసిన కవిసమ్మేళనలో నేను చేసిన కావ్యగానాన్ని ప్రశంసిస్తూ కుమారి ఝాన్సీ లక్ష్మి వ్రాసిన లేఖలో ఒక భాగం ఇది. అదే సభలో ఉండి, బొమ్మను మెచ్చుకొన్న అనేకమందిలో మరొక కుమారి ఉమాదేవి ఇలా వ్రాస్తున్నది:

"మే మెవరిమో గుర్తుచేసుకోవాలి కదా ముందు ! పెదపులివర్రులో మీ "బొమ్మ" కవితారస వాహినిలో మునిగి మిమ్మల్ని ప్రశంసించకుండా ఉండలేక పోయామే – వారిలో ఒకరిని నేను...

....బొమ్మలో విశ్వజనీనమైన అలౌకికానందం, ఆర్ద్రత, అర్పణ, ఆరాధన, అనురాగం ఉండి – ఆ రోజు నా హృదయంలో శాశ్వత స్థానం సంపాదించుకొంది. ఆత్మార్పణలో ఉండే ఆనందం అనుభవం లోకి రావాలే కాని, అది అనిర్వచనీయము – అనంతము. బొమ్మ ప్రచురణ కాగానే మాకు తప్పక పంపుతారని ఆశిస్తాను. బొమ్మ నా దృష్టిలో సజీవ చిత్రమే అనిపిస్తుంది."

ఆదర్శ మానవత

ఉమాదేవే మరో లేఖలో "...మొన్న శశాంక గారి శ్రద్ధాంజలిలో మీ కవితా హృదయం ఆవేదన విన్నాను (రేడియోలో). వెంటనే బొమ్మ గుర్తు కొచ్చింది. పెదపులివర్రులో మీరు చదివినప్పుడు నా హృదయం నాకే తెలియని అనిర్వచనీయమైన బాధతో కదిలింది. ఎంకి పాటల్లో, కృష్ణశాస్త్రి గేయాలలో, శ్రీశ్రీ కవిత్వంలో, ఠాగూరు గీతాలలో, చలం మాటల్లో, కాళిదాసు మేఘ సందేశంలో, Shakespear Tragedies లో ఇదే విశ్వజనీనమైన అనుభూతి దాగుంది. ఆ అనుభూతి ఒక్కొక్కరికి ఒక్కొక్క రకం. నాకు ఆ ఉత్తమ సాహిత్యాన్ని చదివినప్పుడు హృదయమంతా తియ్యని బాధతో, అశాంతితో నిండిపోతుంది. ఉష్ణం ఉష్ణేన శీతలం అన్నట్టు, ఈ జిజ్ఞాస ఉత్తమ సాహిత్య సాహచర్యంతోనే ఉపశమించేది. బొమ్మ కోసం ఎంతో ఆత్రతతో ఎదురుచూచే సాధకురాల్ని నేను..."

ఇంతగా ఆరాధించే ప్రౌఢ బ్రహ్మలూ, బాల సరస్వతులూ దొరికినప్పుడు, నిజంగా బొమ్మ దేవతే అయి కూర్చోదా!

ఈ బొమ్మ కావ్యాన్ని విని, ఎంతో మెచ్చుకొన్న మిత్రులలో శశాంక ఒకరు. ఆయన శాశ్వత శశాంక మూర్తే అయిపోయారు. ఇక్కడ ఆయనను ఉమాదేవి స్మరించడం ఎంతో ఉచితంగా వుంది.

బాధలు ఎన్నో విధాలు. అందులో మధుర బాధే కవిత.

ఈ లేఖల లోని కొన్ని వాక్యాలను నా బొమ్మ పీఠికలో వాడుకోడానికి అనుమతించ వలసిందిగా కోరగా, ఉమాదేవి ఇలా వ్రాసింది:

"....బాల వాక్కే బ్రహ్మ వాక్కన్నట్టు, మీరు మా భావాలను ఆదరించారు. మీ సహృదయతకు ధన్యవాదాలు.

బొమ్మకు ఉగాది శుభాకాంక్షలు. ఈ సంవత్సరం అది తప్పక సరస హృదయ సామ్రాజ్ఞీత్వాన్ని పొందాలి. మీ లక్ష్యాన్ని, రసాద్వైతాన్ని బొమ్మ సాధించ గలదు."

'నిను తెచ్చుకోలేక
నీ బొమ్మ తెచ్చుకొని
పూజలో నెలకొల్పి
పూజారి నైనాను'

ఇది క్షుభిత హృదయాలకు, నిరాశా తప్త హృదయులకు ఉపశమనం. ''పూజా ద్రవ్య లేశమ్మైనాను'' అనడం – ఆత్మార్పణలోని ఆనందం, శాంతి, ఔన్నత్యం ! నువ్వు నాకేమిచ్చా వనే ప్రశ్న లేదు. నేను నీకేమివ్వ గలుగుతున్నాననే దయాంతఃకరణే ఆత్మార్పణం.

''మీ అంతరంగ మధనంలోని చేదును మీరు మ్రింగి, సమాజానికి పంచి పెట్టిన అమృతమే బొమ్మ సృష్టి. నా సాహసాన్ని మన్నించగలరనుకుంటాను.''

''శరీరానికి మధువు
హృదయానికి ప్రేమ
ఆత్మకు కవిత
ఆనంద హేతువు''

లన్నారు మీరు. ఈ మూడింటిలో మొదటి దొక్కటే దొరకేది. మిగతా రెండూ మృగ్యాలే. అందుకేనేమో మానవుడు ఆ లోటును పూర్తి చేసుకోడానికి ఆత్మనూ, హృదయాన్నీ మధువుతో జోకొట్టటానికి అలవాటు పడ్డాడు.

''ఆత్మకు నచ్చిన కవిత బొమ్మలో వుంది. బొమ్మ కళ్లతో లోకాన్ని చూస్తుంది. మనస్సులో ఆలోచింప చేస్తుంది. ఆత్మలో తిష్ఠ వేస్తుంది....''

ఉమాదేవి బాల వాక్కు బ్రహ్మ వాక్కే అయింది. లేకపోతే – ఇన్నేళ్లుగా మూలపడి వున్న బొమ్మ ఇప్పు డెలా వెలుగులోకి వచ్చింది !

కొత్తగా యథాలాపంగా, ఒక మహాసభలో, ఏదో పది నిమిషాల కావ్యగానాన్ని మాత్రం విని, జ్ఞాపకం పెట్టుకొని, మననం చేసుకొని, ఆనందంతో తమ భావాలను అందమైన భాషలో, ఏ తత్కవికి తెలపగల శ్రోతలు ఎంతమంది వుంటారు ? చాలమందే వుండవచ్చు. వారి ఆనందం కవికి అయాచితంగా లభించే అమృతం. నాకు లభించిన అట్టి అమృతాన్ని పాఠకులందరికీ పంచిపెట్టడం నా ధర్మం కనుక – ఉమాదేవి ఈ బొమ్మకు సమర్పించిన ఈ మధుర ప్రశంసా పుష్పాలను ఈ పీఠికా ప్రాంగణంలో వుంచుతున్నాను.

పోల్చడం – పోల్చుకోవడం

నన్ను ఎవరితోనూ పోల్చడం నా కిష్టం వుండదు. జీవిత విధానంలో ఆహార విహారాలలో, అభిరుచులలో, అలవాట్లలో, శైలిలో, సాధనలో ఎవరి వ్యక్తిత్వం వారిది. ఎంత ఆకారసామ్యం వున్నా – లోకంలో ఒకరిలా మరొకరుండరు కద ?

ఇద్దరు పూర్వ కవులను గురించిన ఒక పండిత చర్చలో ''ఎవరి కవిత్వం గొప్పది ?'' అనే ప్రశ్న వచ్చినప్పుడు – ఆ సభకు అధ్యక్షత వహించిన డాక్టర్ బెజవాడ గోపాలరెడ్డిగారు తగవు తీరుస్తూ, ''రసాల మంచిదా, రసగుల్లా మంచిదా అంటే దేని కదే మంచిది. దేని రుచి దానిది, దేని గొప్ప దానిది. రసాస్వాదన చెయ్యక, రగడ దేనికి ?'' అన్నారు.

అయినా – లోకంలో పోల్చడాలు తప్పవు. పోలికలు లేకుండా పండితులు మాట్లాడ లేరు. పోల్చడానికేమీ లేకపోతే – కనీసం –

''ఈ మన కవిగారు కోనసీమ కొబ్బరి తోటల్ని బహురుచిగా వర్ణించారు. ఆనాడు నన్నయ్యగారు కూడ – అక్కడి వాడే కనుక, ఆ కొబ్బరి పచ్చళ్ళ రుచిని చూడకుండా వుండి వుండడు...'' అంటూ ఏ అవధానిగారో అనకుండా వుండ లేరు !

పండితుల్నే అనడం ఎందుకు ? పోల్చడం (ఉపమ) లేకపోతే – ఏ రచయిత కవిగా చెలామణి కాగలడు ? ఏ రాజకీయ పార్టీ ఎన్నికలలో అభ్యర్థులను నిలప గలదు? ఏ కన్నె, కన్నడు పెళ్లి చూపులు చూచుకోగలరు ? ఏ అధికారి ఉద్యోగ నియామకాలకు ఇంటర్వ్యూలు నిర్వహించగలడు ?

నాకు వచ్చే లేఖలలో, ఒక రెండింటిలో ఈ పోలికలకు సంబంధించి కల కొన్ని వాక్యా లను ఇక్కడ ఉదాహరిస్తున్నాను–

''మీ రాగ వైశాఖి అప్పుడప్పుడు చదువుచున్నాను. ఆనందించుచున్నాను. I think it is the book of the decade. ఎన్నెన్ని భావాలు ! ఎంత నిశితమైన భాష! 'చలం'ను మించిన భాష, భావాలు నాకు కనబడుచున్నవి. నా అభివాదములు తెలుప సంతోషముగుచున్నది.....'' అన్నారు డాక్టర్ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి గారు.

''రేడియోలో 'రావయ్యా ఒకసారి' అనే మీ గేయం విని ఈ లేఖ వ్రాస్తున్నాను ... ఈ గేయం హృదయాన్ని కదిలించి మీకు జాబు వ్రాసేటట్టు చేసింది. ఈ మధ్య నేను వింటున్న మీ గేయములు సులలిత లలిత పద యుక్తములు, మృదుమధుర భావ విలసిత ములు.... మీరు మహాకవులు. నాకొక్క సందేహమున్నది... ఈ గేయాలు మీరెప్పుడు వ్రాసినవి ? నేననుకోవడం ఇలా 27–35 సంవత్సరముల లోపు వ్రాయగలుగుతారని. ఆ పరిణతి చెందిన హృదయం జీవితాంతం నిలిచిపోవటం ఒక వరమే. ఉమర్ ఖయ్యాం అలాంటి అదృష్టవంతుడు. మీరిప్పుడిలా వ్రాయగల్గు తున్నారంటే – మీరు ఈశ్వరుని కంఠ హారంలో ప్రేమగా అమర్చుకొన్న పూవు కాగలరు.

"ఏది ఏమైనా – మీరొక భిన్న మార్గా న్నవలంబించారు. చలం వచన రూపంలో (మ్యూజింగ్సు, ప్రేమలేఖలు) చెప్పిన దాన్ని మీరొక్క గేయంలో అందంగా మలిచారు..." అంటూ వ్రాసింది కుమారి ఉమాదేవి.

నా కంటె అన్ని విధాలా చాల పెద్దవారు, చాల పిన్నవారు కూడ నా రచనలను ఎంత నిశితంగా పరిశీలిస్తున్నారో – నా మీద ఎంతటి వాత్సల్యాన్నీ, ప్రేమనూ వర్షిస్తున్నారో చూపడానికే నన్ను గురించి వచ్చిన ఈ రెండు అభిప్రాయాలను ఇక్కడ ఇచ్చాను. ఆనంద హృదయాల నుంచి స్వేచ్ఛగా వెలువడే ఇలాంటి భావాలే ఉత్తమ శ్రేయస్కరాలు. ఇలాంటివి వందల కొలదీ వున్నై. నిజంగా నేను అదృష్టవంతుణ్ని.

పొల్చడం నా కిష్టం లేకపోయినా, పోల్చుకోవడం నిజంగా ఆనంద రసాద్వైతానికి పరాకాష్ఠ!

అందరికీ కైమోడ్పులు

బొమ్మను నేను సృష్టించడానికి మూల భూతాలైన శక్తులు, ఉపశక్తులు ఎన్నో వున్నై. ఇది పాతికేళ్ళపాటి చరిత్ర. ఏ ఒక్కనాడో చేసి ముగించిన శిల్పం కాదిది. నాటి నుంచి నేటి దాకా దీనిని తీర్చి దిద్దుతూనే వున్నాను. నా కవితా సరస్వతిని మురిపించి మెరిపించే ప్రతి అందంతోనూ దీన్ని అలంకరిస్తూనే వున్నాను. అనేకమైన రాగమధుర సౌందర్యాలు దీని ప్రతి అక్షరంలోను నిక్షిప్తం చేయబడివున్నై. రస హృదయులైన ప్రతివారూ ఈ బొమ్మలో తమ రాగాత్మను దర్శించుకోగలరు. అట్టి వారందరికీ నేను శ్రద్ధాంజలిని.

కావ్యంలో భావానికి, కనీసం గేయానికి ఒక చిత్రం చొప్పున గీయించి, ముద్రించాలనుకొన్నాను. ఉచితంగా బొమ్మలు వేసి ఇవ్వగల ఉత్తమ చిత్ర శిల్పులు నా మిత్రులలో చాలామందే వున్నా – చవగ్గా బ్లాకు లెవరు చేసి పెడతారు? అందుకని, ఎనిమిది చిత్రాలు మాత్రం గీయించి, వాటినే పుస్తకమంతా తిప్పాను. ఈ చిత్రాలను గీసి పెట్టినవారు ప్రఖ్యాత చిత్రకారులు శ్రీ కొండపల్లి శేషగిరిరావుగారు వారు సంప్రదాయ చిత్రశిల్పంలో అద్వితీయ ప్రతిభాప్రాభవులు. వారికీ, ముఖచిత్రం రచించిన ఉత్తమ కవులూ, ఉదాత్తచిత్ర శిల్పులూ అయిన శ్రీ బలరామాచారి గారికీ వినమిత శిరస్కుణ్ని.

దీని రచనలో, ప్రతి రచనలో, ముద్రణలో అనేక విధాల తోడ్పడిన అనేక మంది మిత్రులకు, ముఖ్యంగా శివసత్య, శ్యామ సుందర్, మాచరాజు, మిత్తల్ మున్నగు వారికీ – ఉభయ జన సాహితీ బ్రహ్మలైన శ్రీ చర్ల గణపతిశాస్త్రి, శ్రీ లింగం మాలకొండయ్య గార్లకూ అమిత కృతజ్ఞుణ్ని.

నేను చేసే ప్రతి రచననూ సిరా ఆరక ముందే వేడి వేడిగా చదివేస్తూ, వాటిపై తన అభిప్రాయాన్ని వాడి వాడిగా చెప్పేస్తూ, మళ్ళీ మళ్ళీ ఆలోచింపజేస్తూ రచన లోని ప్రతి మాటనూ, ప్రతి అక్షరాన్నీ కూడా పరిశోధించి, అందులో నుంచి నాకే ఆశ్చర్యం కలిగించే అనేక నిగూఢార్థాల్ని (పెడర్థాల్ని కూడ) తీసి నా ముందు పడ్డించి మింగిస్తూ, కమనీయమైన వాటిని కంఠగతం చేసుకొంటూ, కమ్మగా పాడుకొంటూ అచ్చుకో, ఆకాశవాణికో ఇవ్వాలనుకొన్నప్పుడెల్లా శుద్ధ ప్రతులు తీసిపెడుతూ నా సాహితీ వ్యవసాయంలో అక్షరాలా అనుక్షణ సాహిత్యం వహిస్తున్న మా హైమావతికి కూడా ఈ సందర్భంలో థాంక్స్ చెప్పకుండా ఉండలేక పోతున్నాను.

జీవితం దుఃఖమయమా?

మొన్న నేను ఈ పీఠిక ముగించుకొంటూ వుండగా శ్రీ బాపురెడ్డి మా ఇంటికి వచ్చి, పుస్తకాల గదిలో ఏవేవో పుస్తకాలతో మంతనాలు సలుపుతూ, ఉన్నట్టుండి, "ఓహో, ఈ పరమయోగుల సిద్ధాంతాన్ని మీరు కాదనడం బాగుందే" అన్నాడు నాకు వినిపించేలా.

నాకు అర్థం కాలేదు !

ఎవరి ఏ సిద్ధాంతాన్ని నేను ఎప్పుడు ఎక్కడ కాదన్నాను ?

ఆయన తన చేతిలోని Yoga in daily life అనే పుస్తకాన్ని చూపాడు. అందులో మొదటి పేజీలోని మొదటి వాక్యాలు ఇవి: "Is human life on earth a matter, fundamentally, of misery and sorrow? This is a problem which seems to have engaged the minds of the Indian thinkers since ancient times. The answer to this question, as most of them appear to believe, is in the affirmative"

ఈ వాక్యాల క్రింద గీతలుంచి, మార్జినులో "No" అని వ్రాసివున్నాను నేను. అది ఎప్పటిదో పాత పుస్తకం. అది బాపురెడ్డి చేతపడడం, ఆ వాక్యాలూ, నా వ్యాఖ్యా ఆయన కంటపడడం కేవలం కాకతాళీయం. ఈ పీఠికకు ఇది నాకు అతికినట్టు ఉపయోగపడింది ! ఇది కాకతాళీయమే నేమో !

"దుఃఖమయము జీవిత మని
దుర్బోధలు చేసి రటే !"

అనే గేయం ఒకటి నా ''రాభీ''ల గేయ సంపుటిలో వుంది. మానవ జీవితం సహజంగా దుఃఖమయమూ, యాతనా భూయిష్ఠమూనా ? ''అవును'' అని చెప్పి అజ్ఞానులూ, అప్రతిభులూ అయిన జన సమూహాన్ని తమ వలలో వేసుకొన్నారు – ఇందులో లాభసాటి బేరాన్ని గుర్తించిన తెలివి కలవాళ్లు ! ఈ తెలివి కలవాళ్లే మత గురువులు, భూతవైద్యులు, ప్రవక్తలు, బాబాలు, పీఠాధిపతులు వగైరా !

నిజంగా మానవ జీవితం దుఃఖమయమూ, యాతనా మయమూ, పాప మయమూ అయితే – ప్రతి ఒక్కడూ చావంటే భయపడతాడేం ? సంతోషంతో చచ్చిపోడేం ? తొంబై నిండిన తొక్కు వేదాంతి కూడ జబ్బు చేస్తే మందు తాగు తాడేం ? మతబోధకుడు కూడ పదే పదే పిల్లల్ని కంటూ, తాను పాప మంటున్న దానికే పాలుపోసి పెంచుతాడేం ?

ఒక్క మానవుడే కాదు – పుట్టిన ఏ జీవీ చావును కోరుకోదు. కారణం? చావు తర్వాత ఏముందో తెలియదు. స్వర్గం, నరకం, దైవసాన్నిధ్యం, మోక్షం వంటి వన్నీ వట్టి ఊహలు. బ్రతికి వున్న వాళ్లు చేస్తున్న ఊహలు ! చచ్చిపోయిన వాళ్ళ స్వానుభవాలు కావు !

జీవితం ఒక యాతనా కాదు, దుఃఖమూ కాదు, పాపమూ కాదు. అదొక నైజస్థితి ! సుఖదుఃఖాలు వగైరా అన్నీ తత్‌జీవన గమనంలోని ఆటు పోటులే ! ముందుకు సాగిపోవడం జీవిత ధర్మం. ఎవరెన్ని చెప్పినా, ఎవరెన్ని చేసినా అది సాగిపోతూనే వుంది. ఆ చెప్పేవాళ్లూ, చేసేవాళ్లూ – వాళ్లు ఎంత తెలివైన పండితులైనా, ఎంత బలమైన నియంతలైనా – కూడ ప్రధాన ప్రవాహంలో అలలే. స్వతంత్రులు కారు.

వెలుగు చీకట్లు కలిసే బ్రతకడం పూర్ణ జీవితం. వెలుగు చరం. చీకటి స్థిరం. చీకటి నిర్గుణం. వెలుగుకు అనేక గుణాలు, అనేక రంగులు, అనేక అవస్థలు. అందుకే – చీకటి నుంచి పుట్టి చీకటిలో లయించి పోయేదే అయినా, వెలుగు అంటే అంత మోజు !

శృంగార స్పర్శ

''మీ రన్నట్టు, శృంగారం పాలు ఏమాత్రమైనా కలిస్తేనే తప్ప, రచనకు రుచి రానట్టుంది'' అన్నాడు బాపురెడ్డి, నాకు తన కొత్త కవితను ఒకదాన్ని వినిపిస్తూ.

శృంగారమే రసం, రసవంత మయినట్టిదే కవిత్వం. ఇది కదా నాసిద్ధాంతం!

రాజకీయ, సాంఘిక విమర్శలు, నీతులు, ఉద్బోధలు ఏ రచనలకైనా వస్తువులు కావచ్చు. అట్టి రచనల లక్ష్యం రాజకీయ, సాంఘిక ప్రయోజనాలే.

రెచ్చగొట్టే రచన ఎంత గొప్పదైనా, అది రాజకీయ ఉపన్యాసమే కాగలదు. ఉపన్యాసం పద్యంలోను, గేయంలోను కూడ వుండవచ్చు. అది కవిత మాత్రం కాజాలదు. మన ప్రాచీన శాస్త్రాలన్నీ శ్లోకాలలోనే వున్నై. కాని వాటిని మనం కావ్యా లనడం లేదు. శాస్త్ర, దేశ, జీవిత, ఉద్యమ చరిత్రలు పద్యాలలో వ్రాసినంత మాత్రం చేత – అది కవిత్వం కాజాలదు.

కవిత్వ లక్షణం రెచ్చగొట్టడం కాదు, ఊరించడం. కవిత యుద్ధరంగం కాదు, ఉద్యాన వనం. టెర్రరిజం కాదు, బాలయోగిత !

దంత నఖక్షతాదుల వల్ల రక్తధారలు ప్రవహించినా, అది రసమే. కత్తుల, తుపాకీ గుండ్ల వల్ల ఒక్క నెత్తురు బొట్టూ రాకపోయినా, అది రాజకీయమే.

''ఇది భీమన్న ఆధునిక రససిద్ధాంతం'' అన్నాడు బాపురెడ్డి. ''భీమన్న క్షత రక్త సిద్ధాంతం'' అన్నాడు మళ్లీ !

రసంగా మారే గుణం గల ఆహారం తీసుకొంటేనే అది జీర్ణ మవుతుంది. కత్తులూ, సీసపు గుళ్లూ మింగితే ఏమవుద్ది ? శరీర పోషణలో కాల్షియం లోపిస్తే, సున్నం ముద్దలు మింగుతామా ?

ఆహారం - ఆనందం

రసం ఎంత ఎక్కువగా వుంటే జీవం అంత పుష్కలంగా వుంటుంది. జీవ పౌష్కల్యమే సౌందర్యం. యౌవనంలో వున్న సౌందర్యం ఆ ముందూ, ఆ వెనకా లేకపోవడానికి అదే కారణం.

మనిషికి అనేక సమస్య లున్నై. ఒక్క మనిషికే కాదు, ప్రతి జీవికీ వున్నై. అందులో అతి ప్రధానమైన సమస్య తిండి సంపాదన. జీవ సంఖ్య పెరిగే కొలదీ, తిండి దొరికే అవకాశం తగ్గిపోతూ, దాని సంపాదనలో పోటీ ఏర్పడుతూ వుంది. పోటీలో బలం కలవాడు ఎక్కువ సంపాదించుకోవడం సహజం. సంపాదించుకొన్న ఆహారం అన్యాక్రాంతం కాకుండా అనేక ఉపాయాలను అవలంబించడమూ సహజమే. అట్టి సహజ ప్రవృత్తి నుంచి మానవుణ్ణి మార్చడం అంత సులభమేమీ కాదు.

నీతులు, ధర్మ బోధలు, పాప పుణ్య భయాలు, సామ దాన భేదోపాయాలు అన్నీ విఫలమై పోయిన తర్వాతనే చివరకు దండోపాయం స్వీకరించ బడింది. దండోపాయం

బొమ్మ

వేదంలో

నా చేత నీ బొమ్మ
నవ కావ్య మాయె నే !
కావ్య మాధురి కైన
కనికరించగ లేవె ?

రస రమ్య భావ బంధురము !
ఈ మధువు
రస హృదయ రాగ సింధురము !

2

రక్తాలు చింద, నా
రక్తి రాగాలు – నీ
పాద పద్మ రజాన
పాటలను రచియింప-

చిత్తజుని హేతి వన్నారు !
నా గుండె
చీల్చుకొని పోతి వన్నారు !

3

స్వర లహరి ఆనంద
సాగరములో వోలె
నేను నీ యెద లోన
నిస్తంద్రుడనై పోన ?

ఏ రాగ భోగాల కేని
నీ కొలువె
క్షీరాబ్ధి యౌ కదే, రాణి ?

4

మానవునితో పాటు
మానసములో మూర్తి
అనుభవాలను పంచు
కొన లేని దీ బ్రతుకు !

కమనీయ సమయాలను
నీవు నా
కడ లేక చింతింతును !

5

అమృత స్వరూప మౌ
ఆత్మె నీదై యుండ
తమి యేలనో వట్టి
తనువుకై అనుకోకు !

మాలలో సూత్ర మొక్కటియె
కాని-
మల్లె మొగ్గలు దేని కదియె !

6

ఆత్మ దారము పొడవు
నా - ఎదల వగడాలు
వదులుగా గుచ్చి - ఈ
గదులు కట్టే రెవారో !

గది నుండి గది కింత దూరము !
మనసు
గడప దాటుట కింత పైనము !

7

పుట్టి నప్పటి నుంచి
గిట్టు తెరువును బట్టి
ముందు కనుకొని సాగు
మంద భాగ్యుడు జీవి !

మతిమాలి పర్వులిడు నేలో !
శాశ్వత
స్థితి యేదో కనగోర దేలో !

8

ముద్దు లొలికే కలువ
మొగ్గ కౌగిలి చేర
ముసలి చంద్రుడు కూడ
పసి బాలుడౌ కాదె ?

హాని వృద్ధుల మాట కేమి
రస లుబ్ధు
డే నిత్య జీవన స్వామి !

9

స్మృతియె జీవనము, వి
స్మృతియె మృత్యువు కదా ?
స్మృతి లేని దే సుఖ
స్థితి యైన నెందులకు ?

నేను నేనుగ నుండ లేనా ?
నిను కూడి
నిర్నిద్ర భద్రు కాలేనా ?

10

ఆశ లన్నీ మరిగి
ఆవిరై పోయెనే !
తలపు లొరసుక, తమకు
తామె చిచ్చిడు కొనెను !

ఎంత చండ ప్రభాకరము ?
నీ ప్రభుత
ఎడ లేని రాగ పంజరము !

11

అభ్యుదయ మని చెప్పి
ఆహ్వాన మంపి-
కడలేని బాటలో
నడిపింతు వెన్నాళ్లు ?

అందమే కాదు నా చుట్టు,
ఎంతెంతో
ఆర్తియును మిన్ను ముట్టు !

12

కలలు, కమ్మదనాలు
కళలు, కల్యాణాలు
ఎన్నైన కడుపు నిం
డిన మీదనే కాదె?

ఎన్ని ఆకటి కళ్ళో చీల్చు !
గుండెలను
ఎన్నెన్నో కన్నీళ్ళు పీల్చు !

13

ఉవిదరో, కాలాహి
ఒడ లెల్ల పడగలే !
పడగ నీడల నిట్లు
బ్రతుకు నెల్ల జగాలు !

అభయ హస్తము లేని స్రష్ట
వీధిలో
అనద కంటెను చాల భ్రష్ట !

14

మనసు చీకటి లోన
మసలు నీ నీడ-
తెల్ల త్రాచుగ లేచు !
మల్లె దండగ తోచు !

నాగ స్వరము పట్టు వలెనో !
నిను పట్టు
రాగ స్ఫురణ చాలునో !

15

సౌఖ్య చందన వృక్ష
శాఖలను చుట్టు కొని
కష్టాల నాగు లెవొ
కస్సు మను, బుస్సు మను !

సాహసే లక్ష్మి యౌను కద ?
వైశాఖ
చర్చలకు చందనము వలద ?

16

మానవము ఒక దివ్య
మహిత మందారమా ?
కానె కా, దది చిన్న
తేనె మామిడి గున్న !

నూరు పువ్వులు, వేయి పండ్లు-
దాని
దారి పొడవున లక్ష ముండ్లు !

17

ఏ పడగ విచ్చినా
నీ పాద కమలమే,
ఏ ముల్లు గిచ్చినా
నీ మృదు నఖక్షతమె-

ధీ దేవివే, వయస్య !
నీ ప్రోల
కా దేదియును సమస్య !

18

బ్రతుకు తెరు వెదో ఒకటి
ప్రతి జీవికిని వలయు,
మానవుని వైశిష్ట్య
మానంద వరణమే !

నిశ్శ్రేయ సానంద పూర్ణం
నీ పొందు
నిశ్శేష పూర్ణ లబ్ధం !

19

లక్ష్య మానంద, మది
లక్ష రీతుల నుండు,
ప్రణయార్ద్ర మైనదే
పరమార్థమౌ కదే !

రస రాజ్యమున కీవ రాణివి !
నా రాగ
రమతకే నీవు నిశ్రేణివి !

20

వెలుగు నీడల నడుమ
విరహ మి ట్లెన్నాళ్ళు ?
ఇద్దరినొ, అద్దరినొ
ఇద్దరము మనలేమె ?

నన్నటకొ, నిన్నిటకొ చేర్పద ?
బొమ్మ
నవ రసాద్వైత నౌక కద ?

21

దివ్య లోకము నుంచి
దిగి రమ్మ నా కేసి,
అవ్యక్తమును త్రోసి
అరుదెంతు నీ కేసి !

ఆ నడుమ కలుసుకొని మనము
నవ నూత్న
మానవము నిర్మింతము !

22

ఎవరి దీ బొమ్మ ? నా
ఊహ్వదే నేమొ !
నిను నేనె కల్పించు
కొని, వెంట పడితినో !

పొర మాత్రమా గాక తేడా-
ఆ చిన్న
పొరపొచ్చెమే లోక పీడ !

23

నేనే జగత్తు, నీ
వే నా మహత్తు !
బొమ్మె లేకున్న ఈ
భోగ మెచటిది నాకు ?

నేతి నే తను చేగి యేగి
    నిన్ను
నేటి కిట కలిసి నా నాగి !

24

వేదాల కటు నుంచి
నాదమై ప్రసరించి,
రస బిందువున నిట్లు
ప్రతి బింబ మైనావు !

పసిడి తామర పూల పల్లకి ?
    నీ పూజ
పరమా మృతానంద వల్లకి !

25

నా బ్రతుకు తోట చి
న్నది, పూలు బహు కొద్ది,
కొద్ది యైనను గాని
ముద్దు లొలికించేను-

ప్రతి ముద్దు నిన్నె ప్రసుమించు
కే ల్మోగిచి
ప్రతి రుతువు నిన్నె ప్రమరించు !

26

అష్టాంగ సుందరీ !
ఆనంద షోడశీ !
వెలుగు నీడల విశ్వ
నలినీ వినోదినీ !

అనమాన సుఖ దాయకులము
మనమె
రస వేద రుషి వాటికలము !

27

నేను నీ దరి జేర
నీవుగా విరిసేను-
నీవు నా దరి జేర
నేనుగా వెలిగేవు !

ప్రత్యేకతలె శుభాక్షతలై
జీవి కై
శ్వర్యమై, ఇక మనెద మొకటై !

* * *